

REPERTOÁROVÁ PŘÍLOHA AMATÉRSKÉ SCÉNY

DIVADELNÍ HRY PROVĚŘENÉ JEVIŠTĚM

V šesti číslech roku 2002 jsme přílohu Amatérské scény vyhradili textům divadelních her pro dospělé, výběru těch zajímavých a kvalitních, které vznikly v tvůrčích dílnách amatérských divadelních souborů, či jejichž autoři jsou členy těchto souborů, namnoze jejich vůdčími osobnostmi. Do rukou čtenářů AS se tak dostalo celkem 8 textů divadelních her, další vám nabídneme i v ročníku 2003. Většina textů, které vám na těchto stránkách zprostředkováváme, takzvaně prošla – byla prověřena jevištěm, a to úspěšně, a až na výjimky došla ocenění na některé z klíčových přehlídek amatérského divadla v ČR, včetně Jiráskova Hronova.

U každého publikovaného textu uvádíme dramaturgický pendant, coby pomůcku pro potencionální inscenátory, poukazující na kvality i úskalí divadelní hry.

Kontakty na autory a původní inscenátory jsou k dispozici na IPOS-ARTAMA u dr. Milana Strotzera – tel.: 221 507 956, e-mail: artama.divadlo@volny.cz.

V pořadí devátým textem prověřeným jevištěm, který v AS otiskujeme, je hra **Elena Štěpánová** autorem datovaná 17. září 1993. Do třetice (viz AS 5 a 6/2002) je to hra z dílny královéhradeckého souboru Nejhodnější medvídci. A stejně tak, jako tomu bylo u dvou předchozích, je u ní její autor uveden pseudonymem. Tentokrát jako **Simon Uli Vetin**. Tak byla hra uvedena při prvním nastudování Nejhodnějšími medvídky v roce 1994, kdy také slavila úspěch na Jiráskově Hronově v kolektivní režii souboru. Je to však s autorstvím i režii poněkud zašmodrchané. Vezmete-li do rukou programovou brožuru Jiráskova Hronova, respektive přehlídkový zpravodaj, který o inscenaci referuje, dostane se vám jiné informace, a sice např. této: „...autor textu i režisér inscenace **René Levínský** vytvořil zdařilé, celistvé divadelní dílo. Jak literární předloha, tak všechny složky jevištní realizace – i složka herecká – jsou přesně, důsledně, funkčně a promyšleně integrovány ve složitou významovou výstavbu...“ S tímto označením koresponduje i požadavek autora zveřejnit hru v AS přesně tak, jak ji lze nalézt na internetových stránkách Nejhodnějších medvídků. Když tyto stránky otevřete a naleznete titulní list souboru her, které zde jsou uveřejněny, objeví se před Vámi text: „René Levínský / Hry Nejhodnějších medvídků / dramatická trilogie Podivné povětrí / Sociální thriller Elena Štěpánová / Praha 1994.“ Čtete-li dál, první věta předmluvy k prvnímu vydání zní: „Poprvé se dostává čtenáři do rukou sbírka dramat jaderného inženýra René Levínského, tvořícího pod pseudonymem Šimon Olivětín“. Mj. autor dramaturgického pendantu vzpomíná na první setkání s inscenací Eleny Štěpánové a nepochybně jako tvůrce textu označuje Reného Levínského. Každopádně bude dobré, když se před případným inscenováním hry budete s autorem kontaktovat a domluvíte s ním, jak jej máte uvádět.

Text hry Elena Štěpánová byl pro AS se souhlasem autora převzat z oficiálních www stránek Nejhodnějších medvídků.

První desítku her uzavíráme dramatizací prózy **Franze Kafky Přeměna**. Autorem dramatizace je **Petr Lébl**. Ten ji také coby re-

žisér a scénograf uvedl v roce 1988 se svým souborem Jak se vám jelo při Domu kultury ROH Dopravních podniků hl.m. Prahy pod názvem **PŘEMĚNA... Wie hatte sich die Schwester denn so schnell angezogen?** V roce 1989 byla úspěšně hrána i na Jiráskově Hronově (soubor se přejmenoval na Divadelní studio JELO).

Petra Lébla patrně netřeba současníkům představovat. Jen stěží bychom hledali tak výraznou osobnost českého divadla konce minulého století, jakou byl právě on. Přesto pro ty, co vezmou text jeho dramatizace do rukou po mnoha letech a nebudou mít po ruce slovníkové příručky: *1965, vystudoval střední grafickou školu, člen amatérského souboru DOPRAPO při DK ROH DP hl.m. Prahy, slavný režijní debut tamtéž v roce 1985 s vlastní adaptací Vonnegutovy Grotesky, dalších 8 inscenací v souboru Jak se vám jelo a od roku 1989 JELO (Tauridus, Morgenstern: Polepšovna, Eliade: Had, Mata Hari: Ráno osudu, Kafka: Přeměna, Kafka: Zpěvačka Josefina a její bratři, Wyspiański: Wesele, Uhde: Výběrčí), nedokončená studia DAMU, první profesionální režie v roce 1992 v divadle Labyrint v Praze (Vojcev), v 28 letech nastoupil jako umělecký šéf a režisér do Divadla Na zábradlí (Genet: Služky, Čechov: Racek, Gogol: Revizor, Synge: Hrdina západu, Masteroff, Ebb, Kander: Cabaret, Čechov: Ivanov, Wyspiański: Wesele, Čechov: Strýček Váňa aj.), pedagog na DAMU, ocenění cenami Alfreda Radoka, 11. 12. 1999 se oběsil ve svém milovaném divadle. Podrobně viz kniha Vlasty Smolákové a Egona L. Tobiáše: Fenomén Lébl aneb Nikdy nevíš, kdy zas budeš amatér, Pražská scéna, Praha 1996.

Text dramatizace Přeměny AS otiskuje se souhlasem paní Evy Lébllové.

Milan Strotzer

DRAMATURGICKÝ PENDANT

KE HŘE

ELENA ŠTĚPÁNOVÁ

Pamatuji si to přesně: Seděli jsme před lety v předsáli královéhradecké Besedy – nepochybně to byla nějaká amatérská sou-
těž, neboť proč bychom se jinak sešli zrovna v tomhle prostoru na povídání o divadle – a hovořili o inscenaci textu Elena Štěpánová, jež napsal René Levínský a který zahráli Nejhodnější medvídci. Bylo to pro mne setkání svým způsobem nejen provokující až šokující, ale také pro mne znamenalo zcela nový pohled na tento soubor. Ne že bych před tím o René Levínském a o skupině lidí kolem něho nevěděl. (Reného jsem viděl na jevišti jako chlapce velmi mladého, začínajícího amatéra v úplně jiném souboru). Bral jsem je jako chytré, tvořivé, nápadité mládence a dívky, kteří se v divadle o ledacos pokoušejí, nechtějí jít běžnými cestami a budou zřejmě čerit znepokojivými představeními vody východočeského amatérského „povodí“. Jenže: Elena Štěpánová tuhle mou představu rázem a jednou pro vždy pohřbila. Pochopil jsem, že ambice, cíle i schopnosti autora i režiséra, jakož i celého souboru jsou vyšší, že tu existuje pozoruhodná osobitost vidění světa i chá-

paní divadla, kde se zvláštním způsobem snoubí intelektuální diskurzivní fantazie, kdy si tvůrce uvědomuje postupně všechny články spojitého procesu logickodeduktivního vyvozování souvislostí, se souběžným okamžitým rozrušováním této diskurzivnosti nečekanými zvraty, přeskoky, které si naopak ničím takovým jako je logika a dedukce nelámou hlavu. Divadlo v tomto pojetí – jak literatura pro ně, prostě text, tak transformace tohoto textu jevištěm, inscenace – je zcela otevřeným prostorem pro volnou tvorbu souvislostí absurdních, asociativních, paradoxních, mystifikujících, parodických a iritujících svou totální neuchopitelnou oscilací mezi jakoby vážně a seriózně vytvořeným obrazem skutečnosti a naprostým odmítnutím této pravdy. A to vše – znovu na to upozorňuji – zároveň, současně. Elena Štěpánová začne velmi „realisticky“ – muž a žena u stolu, na něm dva růžové porcelánové hrnečky, pravděpodobně už prázdné. Scénická poznámka ovšem kromě těchto přesných faktografických údajů rovněž skoro mimochodem podotkne: muž i žena se tváří jako by právě popíjeli kávu. A tak je to v tomhle textu se vším. Všechno se odvine z věcných, reálných faktů, ale hned se všechno začne tvářit „jakoby“. Najednou všechno znejistí, najednou jako by – marná sláva, bez toho slova se prostě jakákoliv úvaha o téhle hře neobejde – se všechno otočilo na ruby, jako by o ta reálná fakta nejenom vůbec nešlo, ale dokonce jako by měla být záměrně naprosto zpochybněna, jako bychom si my čtenáři i diváci měli položit otázku, jestli tato fakta vůbec jsou nebo přinejmenším jestli něco znamenají.

Označení žánru Eleny Štěpánové je „sociální thriller“. Obojí svým způsobem platí: je to třídní, sociální rozdíl mezi aristokracií a služebnictvem, je tu i napínavá a vzrušující fabule s vraždou a odhalením agentky Eleny, jak se na thriller patří. Jenže tohle se ocitá ve velmi zvláštním světle zvláštních kontextů, které okamžitě všechno, co tvoří „sociální thriller“, nasvítí odjinud a jinak. Jen pro příklad: základ „vražedného a špionážního“ příběhu se dostane obratem, mžikem oka do roviny, v níž fungují konvence „sentimentální až plačtivé“ literatury, dokonce „červené knihovny“. Po letech nalezené dítě, jehož totožnost byla potvrzena zděděným „genetickým“ znaménkem ruší jako by „happy-endem“ sociální rozdíly, najednou není jasné, jestli to není především parodie literatury tohoto typu. A současně vrcholí „thriller“: Nalezení aristokratických rodičů Eleny se napijí vína, do něhož ještě jako služka nasypala jed, aby vyhubila moly. Vlastně velmi, velmi černý humor. Nebo tragédie? Čert ví! Ale ono se nic neděje, jako by nikdo nebyl otrávený, jako by to byl jen nepatrný omyl. Dokonce matka Zita pochválí Eleny, že to byl s těmi moly výborný nápad. Hosté rodičů Eleny odcházejí, odchází i Elena. A Karel a Zita jdou hrát ping-pong, jako by se nic nestalo. Když jejich host László řekne, že víno, které jde stočit, dozraje až za dvacet let, Karel mu odpoví, že mají času dost. Poslední věty, které vysloví Karel, jsou téměř idylické: Je příjemné si navečer zavzpomínat. Obzvláště, když večer prší. Jako by se opravdu nic nestalo, jako by se všechna fakta, která tvořila realitu tohoto textu rozplynula, jako by nebyla.

V tom hovoru v předsálí Besedy jsem tenkrát hledal klíč k Eleně Štěpánové v pojmu model. Chtěl jsem tím pojmem vyjádřit cosi nezachytitelného, něco co bez problémů spojuje nespojitelné jako by – ještě jednou to musím zopakovat, nedá se nic dělat – vlastně usilovalo o jediné: upozornit, že realita i umění jsou záležitosti prchavé, proměnlivé a nedají se brát vůbec vážně – i když vážné jsou. Když jsem teď, po letech četl Eleny Štěpánovou, vzpomněl jsem si na otázku, která v románu Maxima Gorkého Klim Samgin pronásleduje se vzpomínkou na utonutí chlapce jeho ústřední postavu: Byl vůbec nějaký chlapec? Byla vůbec nějaká Elena Štěpánová? Nebo je celá ta hra o ní jen příjemnou vzpomínkou, která je zvlášť příjemná, když večer prší?

jac

RENÉ LEVÍNSKÝ ELENA ŠTĚPÁNOVÁ

SOCIÁLNÍ THRILLER

OSOBY:

KAREL ANDREÁŠ, šlechtic
ZITA ANDREÁŠOVÁ, jeho žena
LÁSZLO KORNEL, šlechtic
SABINA KORNELOVÁ, jeho žena
ELENA ANEŽKA ŠTĚPÁNOVÁ, služka

JEDNOAKTOVKA

U malého, přesto masivního obdélníkového stolu, na němž stojí dva růžové čínské porcelánové hrnečky (pravděpodobně již prázdné), sedí muž a žena kolem pětatřiceti let, jistě však mnohem mladší. Hraje hudba, jak už to v intelektuálních kusech bývá, je monotónní a má navodit značně tíživou atmosféru. Muž i žena se tváří jakoby právě popíjeli kávu, muž dvakrát udeří lžičkou o talířek. Přichází krásná služka, jejíž věk příroda ponechala neurčeným, připouštěje tak větší libovůli režisérovi.

ELENA Promiňte pane, ale zdálo se mi, že jsem zaslechla zvuk zvonku. Byl však poněkud podivuhodný, obvykle zvoníte třikrát, žádáte-li po mně uspokojení vašich běžných potřeb. Dnes však zvonek utnul již po druhém cinknutí. Stane se snad dnes večer ještě něco nepředvídatelného?

KAREL Nevím. Sam jsem překvapen. Snad ochabla mi paže?

ZITA Jen nebuď nervózní, miláčku. Je již večer a tys celý den úmorně pracoval. Snad ani junák ve zdejší vesnici odrostlý nezvládl by toliko těžké lopoty jako ty. Políbí ho. Myslím, že vesnický vzduch ti jde k duhu. Usměje se. Zrak máš jiskrnější a tělo jako leopard.

KAREL Jen ty ruce, kdyby ještě...

ELENA Nevím, zda se hodí, abych zde zůstávala. Dovolte mi prosím odejít, či posloužit vám, máte-li nějaké přání.

ZITA Ale Eleno. Nebuďte tak neosobní. Přijeli jsme na zotavenou na venkov. Mezi prostý lid. Víte dobře, jak můj muž venkovskému lidu rozumí a miluje ho.

KAREL A miloval bych víc, kdyby mi bylo dopřáno strávit zde více času. Chacha! K Eleně: No tak, Eleno, jen se posaďte.

ELENA Snad bych vám měla raději přinést Cauchy-Bolzanovy kapky a promasírovat vaše ovadlé ruce.

KAREL Ale ne. Vše je v pořádku. Byla to opravdu jen přechodná záležitost. Zvedne ruce nad hlavu. Vidíte, jak je mohu dát vysoko?

ELENA Jste tak plný energie!

KAREL Vidíte! A to jsem stár již třiadvacáté léto! A má že-

- na! No jen se podívejte na ještě svěží líčka. *Tahá ji za tváře.* A to už jí dávno bylo osmnáct.
- ZITA Ale Karle! *Směje se.* Musím se vám s něčím svěřit Eleno! Dnes mají přijít Kornelovi a tak jsme se s mužem trochu připravili. Víte, není to docela přírodní, ale používáme jen čínskou kosmetiku. Vlastně je vše vyrobeno pouze z umělých křídel bourců morušových. Myslím, že je to celkem šik. *Chichťá se.*
- KAREL No tak se už posaďte Eleno.
- ZITA A víte co, já za vás odnesu kávové koflíky, že máme dnes ten slavný den a jistě se nalítáte až do půlnoci.
- ELENA Ale paní Zito...
- ZITA Nic, nic zlato, je to pro mne příjemné povyražení. *Bere šálky a odchází.*
- KAREL *dlouze se dívá na Elenu*
Tedy Eleno, možná to nebyl tak odtažitý návrh, ten váš minulý. Jste opravdu tak dobrou masérkou jak jste naznačovala?
- ELENA Pane, jistě bych vám nenabízela služby, kterých nejsem schopna.
- KAREL No tak, neurážete se hned Eleno. Nechtěl jsem se vás nikterak dotknout. Tedy alespoň v jistém slova smyslu.
- ELENA Nezlobte se pane, ale nerozumím vám. Používáte příliš složitých myšlenkových konstrukcí a já jsem jen prostá žena.
- KAREL To vím Eleno a velmi si toho na vás vážím. Uvědomuji si do jak banální situace jsme byli osudem postaveni. Vy zcela prostá hospodyně a já britský aristokrat. A přesto mám s vámi pocit...
- ZITA *ze zákulisí*
Eleno pojdte sem prosím vás, nemohu otočit s kohoutkem horké vody.
- ELENA Ano paní...
- Ozve se rána střepů.*
- ZITA Už není třeba. Neobtěžujte se a zůstaňte v hlavním pokoji, střepy zde ponechám pro psa.
- ELENA Ale paní Zito, nemám vám alespoň rozsvítit na chodbě?
- ZITA Snad později. Půjdu se nyní převléknout do svého křídla.
- KAREL Doufám, že to stihne dříve než přijdou Kornelovi. Byla by pro ni škoda, kdyby neviděla vcházet Lászla. Vždy tak obdivovala jeho široké plece.
- ELENA *přechází k obrazu v pozadí*
Pane, pane, vidím, že sedíte a je to zajisté ode mne velická troufalost, ale nemohl byste mi ukázat Lászla na této fotografii? Tak ráda bych ho poznala!
- KAREL Však ho již brzy poznáte. Každou minutou by měl být zde. Ostatně na té fotografii stejně není téměř vidět, neboť stojí přímo za mnou.
- ELENA Ale to mě mrzí... Co když si ho spletu s někým úplně cizím?
- KAREL To nepředpokládám. *Bujaře, mírně:* Ale víte co Eleno, pojdte sem ke mně. Mám zde jinou fotografii pana Kornela.
- ELENA Ach kde? Jsem tak zvědavá.
- KAREL *vytáhne z šuflíku fotku*
Tady. Jen hleďte.
- ELENA To je pan Kornel? A co to dělá?
- KAREL Utíká z Paříže před Komunou. Komunardi ti nás hnali.
- ELENA A kde jste vy?
- KAREL Já, proč já?
- ELENA Říkal jste, že VÁS hnali. Tak koho ještě? Nenapínejte mě tolik.
- KAREL Nevzpomínám si. Je to již více než půldruhého léta. A kde je vůbec moje žena? Je poněkud unavující jak se stále chodí převlékat do svého křídla.
- ZITA *přichází*
Tady jsem miláčku. *Je oblečena zcela nově, s malým křídlem na levé lopatce.* A kdo je tohle, lásko? *Na fotografii:* Ach, neodpovídej a nech mne prosím hádat. *Přemítá.* Tak to by, ale to asi ne, ty vlasy, ale ano ty vlasy, miláčku už to mám, ty vlasy vlající svobodně do větru, nejsi to snad ty drahý jak prcháš před komunardy?
- KAREL To se mi snad zdá. Ty, moje žena a nepoznáš mne, svého muže!?
- ZITA Ale vždyť jsem tě poznala!
- ELENA Jenže paní to není váš muž. Je to Lászlo Konrád, váš rodinný přítel.
- ZITA Ale ten nikdy nebyl v Paříži.
- KAREL *ironicky*
Tak asi jenom běžel kolem. Možná tam jen vedla trať některé z těch jeho sportovních exhibic, kterým se tak rád oddával než mu praskla achillova šlacha. Zito, nebuď směšná, musím to přeci vědět líp než ty, znám Lászla již z dob studií.
- ZITA Dobře Károl. Asi máš pravdu. Nevěděla jsem, že jste byli s Lászlem spolužáci.
- KAREL Spolužáci? Podívej se na mé kouty! Jsou o dobré dvě stopy hlubší než jeho. Mohl bych být jeho učitel. A dobrý učitel.
- ELENA Kdyby nám tak pan Kornel vyprávěl něco o Paříži! Nikdy jsem tam nebyla, ani za Komuny. Byla jistě velkolepá. Až přijde, určitě se ho musíme zeptat, zdalipak tam byl. Jen aby to už bylo.
- KAREL Chcete postavit slovo muže proti muži. Raději mlčte a servírujte.
Podá Eleně s šuflíku raketu a míček, sám si vezme druhou. Hrají ping-pong, posléze hraje Karel sám a běhá kolem stolu. Na závěr se napřáhne a dá hroznou smeč. Radostně: To jsem se zabil!
- ZITA *přivine se k němu*
Mám tak ráda tvůj smysl pro sport.
- ELENA Pane, jste celý zadýchaný.
- ZITA Přesně takhle býval zadýchaný Lászlo po svých bězích.
- KAREL Byl to vždycky podivín. Spíš plebejec než aristokrat.
Ozve se dvakrát zvonek.
- ELENA Promiňte, jdu otevřít. *Odejde.*
- KAREL To bude Lászlo. Vždycky zvonil dvakrát. *Pauza.* Nevíš jestli dnes přijde se Sabinou?

ZITA Cože sis tak náhle vzpomněl na Sabinu? Vždycky si na ni zapomínal. Dokonce jsem měla kdysi pocit, že za tím vším se cosi skrývá...

KAREL No to je absurdní. To, čím si nás, milá, nyní obdařila, je rudimentární demagogie. A co tvůj vztah ...

ZITA Nesnaž se mě ranit.

KAREL Víím dobře jak si křehká a hysterická. Snažím se tě nezraňovat již dobrých třináct měsíců. Ale někdy mám pocit, že se opravdu neudržím. Jak plovati mám po klidné hladině, abys mne vzápětí neobvinila, že pažemi rozpoutávám tajfun? Jsem snad já zodpovědný za skutky mořských běsů, jichž tolik obává se tvá malá dušička? Jsem snad já vinen vším?

ZITA Jsi zlý. Býval si takový tichý...

KAREL Samozřejmě máš pravdu. Jsem příliš starý na to, abych měl čas na toleranci. Co bylo, bylo. Nechme toho. *Pauza.* Byl bych nerad, kdyby nás László se Sabinou našli v tomto rozpoložení. Vůbec, proč tedy ještě nejsou? *Zazvoní dvakrát na zvonek*

ELENA Ano, pane.

KAREL Uvedte Lászla se Sabinou.

ELENA To nelze pane. Ještě nepřišli.

KAREL Tak kdo to teda zvonil?

ELENA Jakýsi pocestný. Ptal se na cestu na nádraží.

KAREL Jaký pocestný? Tady nejsme ve Višňovém sadu. Příště na něj pusťte psy, ti mu poradí, kudy odtud vede cesta.

ELENA Psi jsou v kuchyni, pane.

ZITA *jízlivě*

Nechceš na ně miláčku pustit pocestného? Ať si to rozdají v rovnocenném boji. Jistě by ses velice dobře bavil. *Pauza.* Jak si se změnil od té doby, co sis přetrhl achillovu šlachu...

KAREL Skutečně. Už mě to zase bere. Půjdu si dát raději horkou koupel do svého křídla. *Odchází šouravým krokem, hudba hraje cosi smutného nemelodického.*

ZITA *k Eleně*

O čem jste se to bavila s Karlem, když jsem byla odnést nádobí?

ELENA Nebylo to nic důležitého. *Pauza.* Mohu vás učesat?

ZITA Je příliš pozdě. Nestojí to za to, na tu krátkou chvíli.

ELENA Ráda vás češu, paní.

ZITA Opravdu?

ELENA Máte tak jemné vlasy. Ráda se jich dotýkám. Zdá se mi potom, jak mně vaše jemnost zachvacuje konečky prstů, jako i já bych byla něco jiného než jsem, jako bych se nenarodila zde v podkrovní světničce chudé hospodyně vaší ctěné rodiny, ale třeba jako vy, v krásném ebenovém pokoji panského špitálu v Jaroměři.

ZITA *s pochopením, radostně*

Jsi tak dokonale kýčovitá, Eleno! Jsi tak opravdová, tak skutečná. Tak čistokrevný kýč, jakým jsi, by si nevymyslel ani Balzac. Jak mělká musela být duše, která tě stvořila. Byl to pouhý pastevec či vyděděný král? *Pauza.* Ach promiň, jistě mi nerozumíš. Tak pojď sem a učeš mě, když po tom tolik toužíš.

ELENA Děkuji paní. Vždycky jste na mne tak milá. Nemyslete si, vím, že můj původ, jakkoliv tajemný

a prostý, přiřkl mi jisté meze, nad nimiž v mém mozku není nic než milosrdná temnota, abych tak řekla, jsou horizonty, kterých mi není možno dosáhnout, ale dobře chápu vaši dobrotu a lásku, kterou mě obdařujete a jsem vám za ni vděčna. *Pauza.* Hle, již jste učesána.

ZITA Děkuji. Ovšem zdá se, jako by běh dnešního večera zpomaloval se vdolouhých promluvách jeho účastníků. Zde přeci nejsme ve filosofickém kroužku zdejšího Sokola, ale na večírku, kam jen zatím nikdo nezavítal. Nevěřím, že tok veškerého dění zastavil by se docela.

Fanfáry jak královská znělka - tam tadám tadám, přichází žena, která je možná podobná Zitě, možná je úplně stejná, ale zatím to úspěšně kamufluje a je to Sabina.

SABINA To víš, že ne sestřičko. Jsem tu přece já, abych rozdávala úsměvy na všechny strany a zamotávala aférky mezi cizími i svými. Zito!

ZITA Sabino! *Obejmou se.*

SABINA Hle, Elena. *Podá jí ruku.* Ještě stále sloužíte těm dvěma potěmňákům žijícím v rozpadajícím se domě? Stále vás ještě krmí jen šiškami s mákem!

ELENA Děkuji za optání, paní Sabino. Nevím nač narážíte.

ZITA Je to ale husa! *Smích.* Někdy mám pocit, že bychom tu bez ní popukali smutkem. *K Eleně:* Přineste víno, Eleno. A ať je červené jak vaše oči. *Smích, Elena odchází; k Sabině:* Jak dlouho jsme se neviděli? Nejsou to už snad celá léta? Nebo snad dny a hodiny? A vůbec, kde máš Lászla?

SABINA Šel se vykoupat. Řekla bych, že byl celým dnem poněkud zmořen.

ELENA Zmořen...

SABINA Spíš pokryt prachem cesty. Seděl celou dobu vedle kočího na kozlíku, aby mohl lépe pozorovat krajinu. Vždycky se musím smát těm jeho romantickým nápadům.

ZITA Jsi na něj příliš tvrdá. Snad by si zasloužil více pochopení.

SABINA Ten dětina? Již mne nudí jeho modrá krev a ušlechtilé cíle. Copak musí být všechno naopak? Je opravdu nutné, aby ten nejurozenější choval se nejobyčejněji, by dokázal, že nečiní mu nijakých problémů zašlapat sám sebe do hroudovité země? Ach ty jeho plebejské manýry!

ZITA Křivdíš mu.

SABINA Ty křivdíš mě. Ale odpouštím ti. Sama to nemáš lehké. Vyrovnat se všemi úspěchy jichž tvůj muž dosáhl.

ZITA Přestávám mu rozumět...

SABINA Nikdy jsi mu nerozuměla.

ZITA Promiň Sabino, ale náš rozhovor nevede nikam. Nemám žádnou chuť poslouchat tvé vyprávění, jak László vytloukl tvůj poslední večírek pohrabáčem a pak tančil nahý v krbu. Slyšela jsem to již tisíckrát a má počáteční nechuť změnila se v posvátnou hrůzu a hysterický smích, jež, obávám se, by se časem mohl změnit v pobavený, nebo snad žádostivý? Jak je to směšné.

SABINA Tvoje nesnesitelnost spočívá v tom, že vše, co je mezi mnou a mým mužem, není utajeno ani tobě. Bohužel souvislosti ti unikají. Znáš všechnu pěnu na vrcholcích vln, nikoliv však propadla mezi nimi, z nichž vystrkují hlavy mořské bestie.
Přichází Karel v županu a s vlhkými vlasy.

KAREL Miláčku nepůjčovala sis můj osoušeč vlasů? Vždycky stál přímo pod zrcadlem.

ZITA Možná si ho půjčil Lászlo.

KAREL Lászlo už přijel? A Sabina? Tady je. *S úsměvem:* Promiň Sabino, že jsem si tě nevšiml, mám ještě oči plné mýdla. Tak, vítej u nás doma. *Políbí ji.*

ZITA Půjdu se ti podívat po osoušeči, Káról.

KAREL Jsi milá. Nechci být malicherný, ale víš jak nemám rád, když mé hygienické potřeby užívá někdo jiný.

ZITA Víím. Dojdu za Lászlem a zařídím to. Doufám, že tvá osuška bude ještě suchá. *Odchází.*

KAREL *k Sabině*
Ach Sabino, jste dnes tak okouzující, rád s vámi mluvím, rád vás poslouchám. Proč mlčíte?

SABINA Co mám říct? Čekala jsem všechno úplně jiné. Určitě ne, že mě přijdeš uvítat v županu.

KAREL Ale když k tomu županu přidám vykání a trochu grácie, která mi opravdu není nevlastní, dostává celá situace jistotu, řekl bych orientální působivost. Nezdá se ti?

SABINA Si komedijant. Nechtěj vracet, co není.

KAREL Co není, není. Co není, nelze vrátit. *Přichází k ní.* Chci vrátit to, co bylo.

SABINA Nemám ráda, když mě chytáš za slovo. Jsi jak špatná postava z dobré divadelní hry. Jsi tak povrchní. *Otáčí se.*

KAREL A není to přesně naopak? Nejsem já perlou v tomto bahně, kterým se musíme nezávisle na své vůli brodit, jsa sem zasazení slabomyslným stvořitelem a tvůrcem? *Položí ji ruce na ramena a velice něžně odpoví:* Odpověz mi.

SABINA Nevím. Bojím se tě. Někdy mám pocit, že jsi to ty, kdo s námi pohybuješ v této zamotané hře.

KAREL Já? Byla-li by to pravda, řekl bych: Polib mě. *Nahýbá se k ní.*

SABINA *uhne*
Vidíš a je to pravda.

KAREL Co?

SABINA Řekl jsi to!

KAREL Ale tys mne nepolíbila.

SABINA Protože si nechtěl.

KAREL Já, že bych nechtěl? Tomu snad nevěří ani nejpitomější komár v této cele! Jsem rozrušen jak šicí stroj. Prosím tě nenuť mne, abych udělal něco zlého.

SABINA Vždyť jsem docela hodná.

KAREL Hodná! Víš dobře co si ze mne udělala! Je to jen dva roky, slunce svítilo, vzduch byl tak mdlý jak dnes, tys přicházela a já, já byl jen zapatlaným předobrazem lidstva. Ještě ne mužem, ještě ne opicí, byl jsem obyčejným jeskyním dinosaurem, který nikdy neokusil slast ženského těla a nezbyvá mu než chabá naděje, že vývoj urychlí se dábelským tempem a on navzdory usudu nevyhyne.

SABINA Prosím tě nekřič.

KAREL *klidně*
Tys můj dábel. Jak mám rád tvou konformní duši a tu tvoji sexuální přitažlivost.
Líbá ji. Sabina ho odhodí. Přichází Elena, podává Karlovi ručník.

ELENA Vaše osuška, pane. Máte vlhké vlasy i čelo. Večery nejsou už tak žhavé, jak bývaly.

KAREL Ano, je tu chladněji, než jsem čekal. *Bere si osušku.* Jdu se osušit. *Odchází.*

ELENA *k Sabině*
Promiňte paní, ale zdáte se mi rozrušena. Mohu vám nějak pomoci?

SABINA Pokud si dobře vzpomínám, měla jste přinést víno. *Přichází muž v županu, je mladší, poněkud krásnější než Karel, ovšem má sním přinejmenším několik (mnoho) podobných rysů, což umně zakrývá a je to Lászlo.*

LÁSZLO Někdo mi odnesl osušku. Nebyla jste to vy Eleno?

ELENA Ano, ale paní Zita říkala...

SABINA Paní Zita říkala, abyste přinesla víno.

ELENA Ano, to říkala, ale potom...

SABINA Dojdu tam raději sama. *Naprdle.* Mám už dost té vaší tuposti. *Odchází.*

LÁSZLO Jdeš mi pro osušku?
Ozve se zvuk špuntu vytaženého z lahve.
K Eleně: Je dost tvrdá, co?

ELENA Nevím, ke mně byla vždycky milá.

LÁSZLO Milá? Dnes vás urazila již nejméně - čtyřikrát. Že byste to opravdu nechápala? *Pro sebe:* To se mi nezdá. *K Eleně:* Ostatně, to teď není důležité. Slíbila jste mi, že mě namasírujete. Tak pojďte rychle ke mně, mám svalovinu ještě prohrátou z koupele. Půjde to jistě dobře.

ELENA Promiňte pane, nejsem na to připravena. Lehněte si na stůl, dojdou si zatím pro emulzi.

LÁSZLO Žádnou emulzi! *Vášnivě:* Začni nebo ztuhnu.

ELENA No prosím. *Začne ho masírovat, masíruje velice jemně a odtažitě. Po chvíli:* Ach je tu takové tíživé ticho. Starý dům plný přízraků. Ach pane Lászlo, nemohl byste to ticho něčím vyplnit, myslím nějakou promluvou či historkou? Víím, bylo by příhodnější abych bavila já vás, ale nezvyklý pohyb mne vyčerpává natolik, že se mi nedostává dechu.

LÁSZLO To ticho jsem vyvolal naschvál, ale nebojte se, nebudu vám vysvětlovat proč. Anebo ano. Mám už dost pitomých delikates. Zachtělo se mi poctivého žitného chleba s tvrdou kůrkou. Chápete. *Pauza.* Asi ne. Pokusím se vám to vysvětlit očima. *Otočí se na ni a z obličeje vytvoří zamilovaný pohled.*

ELENA Ano, ano, ano! Vidím vám v očích jemný francouzský šarm. Hvězdičky a bublinky, jak kdyby právě vyskočily ze šampaňského! Ach, jsem tak napjata. Vyprávějte už, jaké to bylo v Paříži.

LÁSZLO V jaké Paříži? O čem to mluvíte?

ELENA O Paříži přece! Jak jste utíkal před komunardy! Stříleli po vás? No tak, nenechte se prosit. Já tak miluji dobrodružné příběhy.
Přichází Karel.

KAREL Říkal jsem vám Eleno, abyste se pana Kornela nepotala na jeho pobyt v Paříži. Ale to je docela zbytečné něco vám říkat, máte hlavu dřavou jak cedník. Na vás se není možné zlobit. No nic, buď zdrav, Lászlo. Můžu se k vám přidat?

LÁSZLO *otočí se opět na břicho*

Ale jistě. Je tu dost místa. Ostatně Elena má dvě ruce.

KAREL *lehne si vedle něj*

Tak co, Lászlo? Jak se vede? Vykoupal si se dobře?

LÁSZLO Někdo mi sebral osušku.

KAREL Ach ano. Je tu trocha zmatku. To víš, letní byt. Ale s Elenou jsi doufám spokojen. Vůbec, smím-li se ptát, o čem jste se bavili před mým příchodem?

LÁSZLO Vlastně o ničem. Víš Káról, neber si to špatně, ale všude okolo je tak příjemná venkovská krajina, tak jadrno a upřímně a to je obvykle těžká rána na mé pudy. Docela bych si nechal líbit nějakou menší letní avantýru.

KAREL *směje se*

S Elenou?

LÁSZLO Proč ne?

KAREL Ale ne. Nedivím se. Konečně ona by to už také potřebovala. Abych ti to vysvětlil, ona je nalezenec a přišla k nám odněkud z kláštera. A dovedeš si jistě představit, co jí tak mohly jeptišky navyprávět o sexu.

LÁSZLO Jen to nejhorší. Chápu. Chce to rychlý tah na bránu. Aby se jí to zalíbilo dříve než přijde na příčinu veškeré slasti. Jdu na to. Sázka?

KAREL Ne, kdepak. Věřím ti.

LÁSZLO Díky. *Otočí se na záda; k Eleně:* Ach, promiňte Eleno, strávili jsme s panem Andreášem chvíli v meditacích. Ale abych se vrátil k našemu tematiku. Slyšela jste už někdy zvonit zvonky kavárniček na Pigale?

ELENA Ne pane.

LÁSZLO *vesele*

Tak pojďte se mnou. Přesně tak cvrkají cvrčci v seníku za domem. Musíte si to poslechnout.

ELENA Jste tak milý. *Přichází Zita.*

ZITA *k Lászlovi:*

Lászlo, kam jdete?

LÁSZLO Ale jen tak ven. Na sluníčko.

ELENA *rozverně*

Pustíte nás, maminko?

ZITA Jen jděte, ptáčátka.

ELENA Děkujeme. *Oba odchází. Hraje hudba.*

ZITA Karle, stalo se něco strašného.

KAREL Ano miláčku.

ZITA Zemřel doktor Burdygel.

KAREL Ale na tom není nic strašného, drahá. Vždyť byl docela starý.

ZITA Právě mi volal jeho tajemník Horyna. Je to všechno tak děsné a nepředstavitelné.

KAREL *sedá si*

Tak už mi proboha řekni, co se stalo. Nikdy jsem tě neviděl běsnit kvůli jednomu starému umrlci.

ZITA V závěti doktora Burdygela se píše také o nás dvou.

KAREL A co? *Výsměšně:* Snad nám stařík něco neodkázal?

ZITA Těžko říct. Máme dítě.

KAREL Počkej, chceš mi tvrdit, že děťátka jsou předmětem dědičského práva? Neboj se, to u soudu vyhrajem.

ZITA Ale ne. Máme vlastní dítě. Holčičku. Tvoji a moji.

KAREL Cože?

ZITA Pamatuješ si, jak mě na jaře čtyřiašedesátého bolelo břicho a celá jsem opuchla? Odvezl si mne k doktoru Burdygelovi a za pár týdnů jsem byla doma zdravá jako rybka. A v tom to vězí. *Pauza.* Byla jsem těhotná a v nemocnici jsem porodila. Byla jsem půl dne v mdlobách a nic si nepamatuji.

KAREL A doktor Burdygel?

ZITA Bolely ho tenkrát zuby a bral silné dávky kokainu. Vůbec ničeho si nevšiml. Holčičku našli až dva týdny po mém odjezdu. Celou tu dobu tajně odsávala žnader spících matek v porodnickém ústavu.

KAREL Bože to je strašné! Proč nám to ale neřekl dřív?

ZITA Nikdo to nevěděl. Vůbec netušili jak se holčička do nemocnice dostala. Až včera, když před smrtí doktor Burdygel naposled prohlížel kartotéku, všiml si, že mám stejné znamínko jako ona holčička - zelené pipilígo pod levým ušním boltcem. *Věštecky:* A pak, jako by se mu prý rozsvítilo, kokainovým oparem prohlédl až k meritu věci a na vše si vzpomněl. *Pauza, vrhne se ke Karlovi.* Já se asi zhrouťm.

KAREL No tak, Zito. Nesmíš si to tak brát. Vlastně je to docela pozitivní, krev naší krve žije. Nevyhyneme. Nebyli jsme na této kouli tak úplně nadarmo. *Pauza.* Já jsem šťastný. *Pauza.* A pravděpodobně tu holčičku nikdy nenajdeme. Možná ji potkáme a nepoznáme a budeme se s ní bavit jako rovný s rovnou. Žádné stupidní rodičovské syndromy. Žádné šišlání a vytírání prdýlek, jen rovný partnerský vztah. Anebo nic. Žít a nechat žít, tak to říkám s klasikem. *Přichází Sabina.*

SABINA Karle, Zito, stalo se něco strašného.

KAREL Ano milá. Posad se prosím tě a nech mě, abych řekl něco překrásného, než se mě pokusíš ranit.

SABINA Karle, teď na to není čas.

ZITA Na co narážíš?

KAREL No tak Zito, nekaž si nejhezčí den svého života. A ty Sabino poslouchej. Máme se Zitou děťátko. Jsme tatínek a maminka.

SABINA No to je překvapení! Proč ste to neřekli dřív? A kdy se vám to narodilo?

ZITA Na jaře šedesátčtyři. Jen jsme si toho nevšimli.

SABINA Cože? Tomu nerozumím.

KAREL To je dlouhá a složitá historie. Prostě máme holčičku se zeleným pipilígem pod levým ouškem. Jenom nevíme, kde je a vůbec nám to nevádí. A teď ty, cos nám přinesla za novinu?

SABINA Volal ze vsi poručík Kalina.

KAREL To není tak strašné. O co mu šlo?

SABINA Doktor Burdygel je mrtev.

ZITA Ale to nic, Sabino. To nám již telefonoval tajemník Horyna. Nic si z toho nedělej. Doktor Burdygel byl již poměrně starý a koneckonců jsme ho téměř neznali. Vlastně mi jen jedenkrát zachránil život a od-

rodil mi holčičku. Nejméně tři dny jsem ho neviděla. Byli jsme si cizí.

SABINA Doktor Burdygel byl zavražděn.

KAREL Tak na to kápnul starý Kalina. Vždy byl dobrým strážcem zákona. *Pauza.* Jak na to přišel, Sabino?

SABINA Mezi polštáři doktorova služebního kanape, přímo v jeho pracovně, našel vzduchovou bublinu.

ZITA Snad nechcete říct, že někdo...

SABINA Přesně tak. Našel jich tam zakutálených ještě několik. Je to docela prosté. Někdo pravděpodobně vložil bublinu doktorovi do kokainu. Zemřel na embolii.

KAREL Vždycky jsem mu říkal ať stříkačku nejprve důkladně proklepe. Malé bubliny nejsou zdaleka tak nebezpečné.

ZITA Tys byl vždycky nejchytřejší. *S pláčem:* Copak nechápeš, že to už je teď jedno?! *K Sabině:* To asi není vše, co nám chceš říct. Pokračuj prosím tě Sabino. Obávám se, že to nejhorší teprve přijde. *Začne hrát vážná hudba, jak z televizní hry.*

SABINA Bublina byla v těle doktora Burdygela nalezena. Na ní byly identifikovány otisky obou palců a jednoho prostředníka. Ostatní značně rozmazáno.

KAREL Sedm prstů z deseti důkladně rozmazaných. Dobrá práce. To musel být profesionál.

SABINA Byl. Byla to agentka spiknutí jablek zpoza stromu. Vaše Elena.

KAREL Cože?

SABINA Vaše Elena. Služka Elena Anežka Štěpánová, agentka spiknutí jablek zpoza stromu. Poručík Kalina ji již jede zatknout. Každou chvíli tady musí být. *Ozve se strašlivá rána.*

ZITA Z jakého stromu muselo tohle jablko spadnout a kdo ví jak daleko se zakutálelo? Já, já vůbec ničemu nerozumím. Vždycky se mi zdála tak nádherně stupidní... A teď? Bože, kam odchází ten náš starý dobrý svět?

KAREL Ani já nic nechápu. Starý Kalina vše vypátral, tak to musí být pravda. Ale co teď učiníme? Sabino, co to máš v ruce?

SABINA Červené víno. Našla jsem ho v kuchyni a ještě jsem ho ani neochutnala. Chcete napít?

KAREL Samozřejmě. A z lahve jako na frontě. Jako starej voják před posledním útokem. *Dívá se na lahev.* Dvacet let starý. Mý nejoblíbenější. Přesně si pamatuju, jak jsem ho tehdy stácel ze sudů. *Pije. Živě:* Dopříc, to je trpký!

ZITA Dej mi taky napít. Ať se trochu pobavíme. *Bere si víno a pije.* *Přichází Lászlo s Elenou.*

ELENA Já, co to pijete paní Zito? To víno je otrávené. Chtěla jsem ho použít proti molům. Je v něm spousta smrtelného jedu. Zítra ráno pravděpodobně zemřete.

KAREL To nic Eleno, to nic. Nikdo to nemáme jednoduché. Kupříkladu já jsem otrávený již od svého útěku z Paříže. Jak je to dávno. *Pauza. K Lászlovi:* A co ty Lászlo, jak si dopadl.

LÁSZLO Počkej, před ní nemůžu. *Bere si ho stranou.*

KAREL Tak děvčata, co je? Běžte si prohlédnout fotografii na zdi. Je trochu zašlá a nejde vyčistit. Ale je na ní

vidět ještě mnoho zajímavého. *K Lászlovi:* No? Poslouchám.

Děvčata si odchází prohlédnout photo.

LÁSZLO Víš, vyšlo to. Ale ne tak, jak ty si myslíš. Bylo to, bylo to něco úplně jiného. Chvilí žár, chvilí kolébání mořských vln. A ta vůně. Seník. Venkov. Nikdy jsem nic podobného nezažil.

KAREL Ty jsi kýčovitý. Stává se z tebe hrdina příběhů červené knihovny.

LÁSZLO Nesměj se. Ale proč ti to vůbec vyprávím. Seš tak starej. *Smutně:* Víš, někdy mi připadáš úplně volezlej a žlutej. Zažil si vůbec někdy něco takhle velikého? Něco tak - nadpozemského?

KAREL Myslím, že ano. Něco velmi podobného, ale nevzpomínám si přesně. Byl to podivný večer. *Dvakrát zazvoní zvonek a nikdo si toho nevšimne.* No nic, jak se to líbilo jí?

LÁSZLO Komu?

KAREL Eleně. Jaká byla.

LÁSZLO Nevím. Nevšim sem si jí.

KAREL Cože, ty sis jí vůbec nevšim?

LÁSZLO Vůbec! Co to je za slova? Nebyl na to čas. *Pauza. S úsměvem:* Vlastně jo. Výborná vzrušující záležitost. Víš, co má pod levým uchem?

KAREL *v očekávání děsu*
Zito, pojd' sem.

LÁSZLO *k Zitě*
Chceš taky hádat, Zito? To bys neuhodla. Elena má pod levým ušním boltcem zelené pipilígo. Není to rajcovní?

KAREL Zito, slyšelas to? *Radostně:* Naše malá holčička zavraždila doktora Burdygela a vyspala se s panem Kornelem. Jak je milá a šikovná. Jistě to v životě někam dotáhne.

ZITA Tati, asi bychom ji měli pustit z domu, naši agentku spadlejch jablek zpoza stromu.

ELENA *přichází k nim, má v ruce uzlíček*
Maminko, tatínku, odcházím. Musím pracovat v městečku místo doktora Burdygela. Neměl by kdo ordinovat. Myslím, že jsem se toho u jeptišek hodně naučila. Půjde mi to. *S pláčem:* Slibuji. *Obejme je.*

ZITA *s pláčem*
Zlatíčko, věděla jsi, že si naše dcéra?

ELENA Myslím, že ne, ale víš mami jak je mozek prostý a nejistý. Asi jsem něco tušila, možná můj šestý smysl. Opravdu nevím. Vlastně mě to nepřekvapuje. *Pauza.* Promiň, pacienti na mne čekají.

KAREL *s dojetím*
Veď si dobře, maličká! *Spiklenecky:* Můžeš třeba rehabilitovat - víš, aby nezahálely tvé masérské schopnosti.

ZITA Nebo lokálně umrtvovat. S tím jedem na moly - to byl výborný nápad. Bude tu konečně čisto a hygienično. A žádný smutek.

KAREL *s hrůzou, k Eleně:*
Ne, ne počkej. Jede sem ten starý špicl poručík Kalina. Chce tě zatknout, ta zrůda.

LÁSZLO Promiňte, že se pletu do rodiných záležitostí, ale zapomněli jsme vám říct, že když jsme byli venku, vy-

**DRAMATURGICKÝ PENDANT
K LÉBLOVĚ DRAMATIZACI
NOVELY FRANZE KAFKY
PŘEMĚNA**

běhli najednou z vaší kuchyně psi přímo před povoz poručíka Kaliny. Koně se mu splášili, shodili ho a spolu se psy ho ve zmatku zašlapali do té vaší hroudovité žírné země. Ach venkov.

ZITA Takže poručík Kalina...

ELENA Byl na místě mrtvý. Všechno je v nejlepším pořádku. Maminko, tatínku, už musím jít.

KAREL No to je výborné. Vždyť i my jsme zde slyšeli tu příšernou ránu, praskání loukotí a Kalinův řev. Nevím, jak jsme na to mohli zapomenout. Na letním bytě je vždycky tolik zmatků. Ale teď už nic nebrání tvému štěstí, dcérko. Ani tví uzurpátorští rodiče, kteří by tě jen chtěli okrádat o čas a zahrnovat tě falešnou opičí láskou, neboť ti již brzy zemřou, ani hloubavá intelektuální třída v čele s lékařem a četníkem, jež ti, přesvědčena o své dokonalosti, chtěla ukradnout tvé zasloužené tajemství. Konečně jsi svobodná a volná. *Pauza.* Abych nezapomněl, jak dlouho budeme ještě žít?

ELENA Pravděpodobně do zítřejšího úsvitu.

KAREL Tak to máme ještě spoustu času. *K Zitě:* Jdeme si zahrát?

ZITA Samozřejmě, drahý. Jen se ještě trochu napiju na tu slávu. *Pije, podává Eleně ruku.* Tak dceruško, už běž. Nechci, abys kvůli nám něco zmeškala.

ELENA Jdu. Musím s sebou vzít ještě poručíka Kalinu. Musím ho odvést do patologického ústavu. Už je to tak. Praxe praktického lékaře přináší i takovéhle strasti.

LÁSZLO Budeš potřebovat, abych podepsal protokol o jeho smrti, způsobené s nejvyšší pravděpodobností, nešťastnou náhodou?

ELENA Ale ano. Jistě. Přid', budu se těšit. Takže nashledanou. A vám sbohem, milí rodičové. *Políbí je a odchází.*

LÁSZLO A SABINA Nashledanou.

KAREL A ZITA Sbohem.

SABINA Půjdu raději s ní. Nějak mne rozbolelo břicho.

ZITA Jen běž. Elena ti jistě pomůže, je totiž výbornou praktickou lékařkou. Sama jsem s ní byla v nemocnici.

SABINA Jdu. Nashledanou. A vám, milí Andreášovi, sbohem. *Odchází.*

LÁSZLO Nashledanou.

KAREL A ZITA Sbohem.

KAREL A co ty, Lászlo. Jdeš si s námi zahrát?

LÁSZLO Promiň, Karle, ale musím jít stočit víno do sklepa.

KAREL Ala ne, neomlouvej se i já rád ochutnám.

LÁSZLO Dozraje až za dvacet let.

ZITA Nevadí, my máme času dost.

LÁSZLO Víím. Tak sbohem. *Odchází.*

KAREL A ZITA Sbohem.

KAREL Jdeme na to. *Hrají ping-pong.*

ZITA Jedem do jednadvaceti. A když nevyhrají tendle set, vyhrají druhej.

KAREL Je příjemné si navečer zavzpomínat. *Chytí míček.* Obzvlášť když venku prší. *Ukloní se, opona se zatahuje.*

Kafkovu novelu *Přeměna* mám léta na chalupě na poličce nad postelí. A vždycky v létě ji znovu přečtu – na jeden záťah, buď brzo ráno nebo pozdě večer, abych měl ničím a nikým nerušený klid a abych znovu mohl na plno prožít ten tak věčně, střízlivě, nepate-ticky fascinující příběh přeměny Řehoře Samsy v brouka. Jeho smysl je pro mne v tom, že ten proměněný člověk pozbude „vnějš-ší“ lidskou podobu proto, že ji v něčem ztratil „vnitřně“; že se čím-si vymknul lidskému řádu. Dramatizace Petra Lébla končí podivu-hodným, mnohovrstevnatým vizuálním obrazem: jsou v něm obě služby, které přišly do styku s Broukem – nová a stará –, rozjíždějí se stěny, přijíždí tramvaj, objevují se krojované postavy, otec s mat-kou jedou v tramvaji, Řehořova sestra Markéta se čím dále tím rychleji otáčí – a nad dveřmi bývalého Řehořova pokoje visí vyře-závaný rámeček.

Drtivá většina Léblových vizuálních – dalo by se říci „scéno-grafických obrazů“ – která tvořila a nesla, v jeho amatérském údo-bí rozhodujícím způsobem smysl jeho inscenací, se nikdy nedala úplně, beze zbytků uchopit a vyjádřit v pojmech, převést do ver-bální roviny. Jestli se však přece jen pokusím nějak interpretovat smysl tohoto závěrečného obrazu *Přeměny*, pak bych zhruba řekl, že je to jakýsi vířivý, dynamický svět, který se vrství v mnoha čin-nostech, aktivitách, pohybuje se v bláznivém reji – a po jednom smutném osudu jednoho člověka v něm zůstane jen ten rámeček nad dveřmi. Skutečně se neodvažuji – a ani nechci – vykládat smys-l tohoto závěru Léblovy dramatizace. Jedno však konstatovat asi lze: je to montáž několika průhledů do světa, jenž zůstal „poté“ – to jest po smrti brouka, v něhož se proměnil Řehoř.

A to je zřejmě také základní smysl celé dramatizace. Vzpomínám si velmi dobře, že jsem se už v době, kdy jsem ji vi-děl, musel vyrovnávat s jejím, pro mne zcela odlišným tématem: od problému člověka, jenž se neznámo proč promění v brouka a jenž zkoumá, proč se tak stalo, tato dramatizace zaměřila k problému je-ho okolí, jež si musí s touto „jinakostí“ nějak poradit. Po letech, kdy píšu tento komentář, jsem si znovu ověřil, že už text k tomu dů-sledně směřoval. V době premiéry, jsme samozřejmě to téma ne-snesitelné „jinakosti“, mohli chápat i jako politický jinotaj. Nemyslím si, že to tak Petr Lébl úplně zamýšlel a že se o to dů-sledně snažil. Ale celá společenská atmosféra nepochybně hrála svou podstatnou roli v tom, jak se na Kafkovu novelu díval, jak ji cítil a co z ní pokládal za nejdůležitější pro svou dramatizaci. Nebyl to člověk, jenž žije v nesouladu s řádem, ale opačně: řád světa, jenž není dostatečně citlivý a tolerantní k výjimečným jedincům, kteří se vymkli normám spořádaného života. V duchu Léblových obrazů lze dojít až k tomu, že tato „jinakost“ je nonkonformita. Ale to je už na každém z nás, jak daleko se ve své interpretaci dostane.

Tato dramatizace není jen dokumentem doby. Téma „jinakosti“ zůstává palčivé, i když mu nebudeme přikládat politický smysl. Na konci textu je věnování těm, kteří vydrželi. Jak jsem znal Petra Lébla s jeho smyslem pro mystifikaci, tak nevylučuji, že to věno-vání je z části jistým úsměvem nad těmi, kdo ten text čtou a snaží se jej – jako to činím já – nějak analyzovat. Ale možná je v tom ta-ky uznání pro ty, kteří vydrželi a vydrží ve světě, jenž je tak lho-stejný, nepřátelský a krutý vůči strádající a trpící „jinakosti“.

jac

FRANZ KAFKA

PŘEMĚNA

DRAMATIZACE PETR LÉBL

Prší. Pomalu svítá. Vidíme průřez třemi pokoji: levým, Řehořovým a pravým. V **levém pokoji** nehybně stojí, opřená o notový stojan Markéta.

Zahřmí a zablýská se. **Do pravého pokoje** vstupuje ospalá služka s hrnkem kávy v ruce. Hrnek položí na kamna. Dotykem ruky roztopí v kamnech.

Jde ke stolu, sundá židli, která byla položená na stole a otře jí. Vrací se ke kamnům, vezme hrnek a chystá se ho položit na stůl. Vtom se zarází a vykřikne.

HUDBA

Deska stolu se vyklápí směrem k divákům, vidíme pavouka, který pobíhá po desce, a kterého služka vzápětí usmrtí. Markéta uteče z **levého pokoje**.

Řehořův pokoj. Nedaleko postele začíná zvonit budík. Zvoní tak dlouho, až se úplně vyzvoní. Mezitím vstupuje **do pravého pokoje** matka. S koncem zvonění vidíme v **levém pokoji** Markétu, jak se zakousne do jablka.

Pravý pokoj. Matka nesměle zaklepe na dveře Řehořova pokoje.

MATKA Řehoři, je tři čtvrti na sedm, nechťels odjet?

Řehořův pokoj. Řehoř se probudí a z postele odpovídá matce.

ŘEHOŘ Ano, ano děkuji maminko, už vstávám.

Teprve nyní se začne rozkoukávat kolem sebe. První, co ho praští do očí, je budík. Řehoř se pro něj natáhne, chvíli si ho prohlíží a pak ho zahodí co nejdál od postele.

HUDBA

Budík pomalu letí směrem k divákům a zastaví se někde nad jejich hlavami.

Do pravého pokoje mezitím přišel otec. Zabuší na dveře Řehořova pokoje.

OTEC Řehoři, Řehoři copak je? (nové zabušení) Řehoři, Řehoři.

V **levém pokoji** náraz budíku vylekal Markétu. Mluví k Řehořovi přes dveře.

MARKÉTA Řehoři, není ti dobře? Potřebuješ něco? Řehoři, otevři, pro všechno na světě.

Řehořův pokoj. Řehoř se převaluje v posteli.

ŘEHOŘ Ach bože, jaké jsem si to vybral namáhavé povolání. Den co den v obchodě. Z toho časného vstávání člověk dočista zpitomí. Kdybych se kvůli rodičům nadržel, dávno bych dal výpověď. Šel bych rovnou k šéfovi, a od plic mu řekl...

Ozve se domovní zvonek. V **pravém pokoji** rodiče zrovna snídají, otec odloží noviny.

OTEC To je někdo z obchodu!

MATKA Pan prokurista?

HUDBA

Do pravého pokoje vstupuje prokurista v doprovodu vyplašené služby. Rodiče ho vítají hlubokou poklonou. Blecha, která seděla prokuristovi

na rameni seskočí na zem. Matka se lekne...

MATKA Blecha!

...a blechu zašlápne.

V **levém pokoji.**

MARKÉTA Řehoři, prokurista je tu.

Řehořův pokoj. Řehoř se zahrabe do peřiny.

ŘEHOŘ Já vím.

V **pravém pokoji.** Matka opatruje prokuristu, služka smete zašlápnutou blechu na lopatku, otec přistupuje ke dveřím do Řehořova pokoje. OTEC Řehoři, přišel pan prokurista, a táže se, proč jsi neodejel ranním vlakem. Nevíme, co mu máme říci. Ostatně, chce také mluvit s tebou osobně. Otevři tedy, prosím tě.

MATKA On už bude tak laskav, a promine nám ten nepořádek v pokoji.

PROKURISTA Dobré jitro, pane Samso.

MATKA Není mu dobře, pane prokuristo, není mu dobře, to mi věřte. Jakkak by jinak mohl zmeškat vlak? Vždyť ten chlapec nemyslí na nic jiného než na obchod. Už se skoro zlobím, že si někdy večer nevyjde. Sedí tu s námi u stolu a tiše si čte noviny. K rozptýlení mu stačí vyřezávat si lupenkovou pilkou. Tuhle si například za dva tři večery vyřezal rámeček, podíváte se, jaký je pěkný, visí uvnitř v pokoji, hned ho uvidíte, jak Řehoř otevře...

OTEC Tak může už pan prokurista k tobě dovnitř? (pausa)

Řehořův pokoj. Na posteli se zavlní peřina.

ŘEHOŘ Ne.

V **pravém pokoji** nastane trapné ticho. V **levém pokoji** - Markéta - HUDBA.

V **pravém pokoji.** Matka nabídne prokuristovi mísu buchet.

MATKA Jsem vůbec ráda...

Prokurista ale na buchty není zvědavý, vstane od stolu a jde rovnou ke dveřím Řehořova pokoje.

PROKURISTA Pane Samso, copak se děje? Zabarikádujete se tu v pokoji, působíte rodičům velké, zbytečné starosti, a zanedbáváte - podotýkám jen tak mimochodem - své úřední povinnosti způsobem vlastně neslýchaným. Mluvím tu jménem vašich rodičů a vašeho šéfa, a žádám vás se vši vážností o okamžité, jasné vysvětlení. Já žasnu, já žasnu. Měl jsem za to, že vás znám jako pokojného, rozumného člověka, a vy tu teď najednou, zdá se, chcete předvádět prapodivné vrtochy. Měl jsem původně v úmyslu říci vám to mezi čtyřma očima, ale když mě tu necháváte tak nadarmo ztrácet čas, nevím, proč by se o tom neměli dovědět i vaši páni rodiče. Vaše výkony v poslední době byly tedy velmi neuspokojivé. Není sice roční doba na zvláštní obchody, to uznáváme, avšak taková roční doba, kdy by se nedělaly žádné obchody vůbec neexistuje pane Samso, nesmí existovat.

Řehořův pokoj. Řehoř vystrčí hlavu zpod peřiny.

ŘEHOŘ Ale pane prokuristo, vždyť já hned, okamžitě, otevřu. Slabá nevolnost a závrať mi nedovolily vstát. Ležím teď ještě v posteli. Zrovna vstávám. Jen chvilíčku strpení. Nejde to ještě tak dobře, jak jsem myslel.

V **pravém pokoji** nastane zděšení.

PROKURISTA Rozuměli jste jediné slovo? Snad si z nás nedělá bláznů?

MATKA Proboha, třeba je těžce nemocen a my ho tu trápíme. Markétko, Markétko!

Matka se domlouvá s Markétou přes Řehořův pokoj. Řehoř vylézá z postele.

MARKÉTA Co je maminko?

MATKA Musíš okamžitě k lékaři. Řehoř je nemocen. Honem pro lékaře.

PROKURISTA To byl zvířecí hlas!

OTEC Anno, Anno! Ihned běžte pro zámečníka.

PROKURISTA Poslouchejte, on otáčí klíčem!

HUDBA - *po které následuje zazvonění domovního zvonku - rodiče o-pět snídají, otec odloží noviny.*

OTEC To je někdo z obchodu!

MATKA Pan prokurista?!?

HUDBA

Do pravého pokoje vstupuje prokurista v doprovodu vyplašené služky. Rodiče ho vítají hlubokou poklonou. Blecha, která seděla prokuristovi na rameni seskočí na zem. Matka se lekne...

MATKA Blecha!

...a blechu zašlápně.

V levém pokoji.

MARKÉTA Řehoři, prokurista je tu.

Řehoř neodpovídá.

V pravém pokoji je všechno při starém. Jenom jazyk se změnil. Situace s prokuristou se opakuje, ale v německém originále.

OTEC Gregor, der Herr Prokurist ist gekommen und erkundigt sich, warum du nicht mit dem „Frühzug weggefahren bist. Wir wissen nicht, was wir ihm sagen sollen. Übrigens will er auch mit dir persönlich sprechen. Also, bitte, mach die Tür auf.

MATKA Er wird die Unordnung im Zimmer zu entschuldigen schon die Güte haben.

PROKURISTA Guten Morgen, Herr Samsa.

MATKA Ihm ist nicht wohl, ihm ist nicht wohl, glauben Sie mir, Herr Prokurist. Wie würde denn Gregor sonst einen Zug versäumen! Der Junge hat ja nichts im Kopf als das Geschäft. Ich ärgere mich schon fast, dass er abends niemals ausgeht; da sitzt er bei uns am Tisch und liest still die Zeitung. Es ist schon eine Zerstreung für ihn, wenn er sich mit Laubsägearbeiten beschäftigt. Da hat er zum Beispiel im Laufe von zwei, drei Abenden einen kleinen Rahmen geschnitzt; Sie werden staunen, wie hübsch er ist; er hängt drin im Zimmer; Sie werden ihn gleich sehen, bis Gregor aufmacht...

OTEC Also kann der Herr Prokurist schon zu dir hinein?

Řehořův pokoj. Na posteli se zavlní peřina.

ŘEHOŘ Ne.

V levém pokoji - Markéta – HUDBA

MATKA Ich bin übrigens glücklich...

PROKURISTA Herr Samsa, was ist denn los? Sie verbarrikadieren sich da in Ihrem Zimmer, machen Ihren Eltern schwere, unnötige Sorgen und versäumen - dies nur nebenbei erwähnt - Ihre geschäftlichen Pflichten in einer eigentlich unerhörten Weise. Ich spreche hier im Namen Ihrer Eltern und Ihres Chefs und bitte Sie ganz ernsthaft um eine augenblickliche, deutliche Erklärung. Ich staune, ich staune. Ich glaubte Sie als einen ruhigen, vernünftigen Menschen zu kennen, und nun scheinen Sie plötzlich anfangen zu wollen, mit sonderbaren Launen zu paradieren. Ich hatte ursprünglich die Absicht, Ihnen das alles unter vier Augen zu sagen, aber da Sie mich hier nutzlos meine Zeit versäumen lassen, weiss ich nicht, warum es nicht auch Ihre Herren Eltern erfahren sollen. Ihre Leistungen in der letzten Zeit waren also sehr unbefriedigend. Es ist zwar nicht die Jahreszeit, um besondere

Geschäfte zu machen, das erkennen wir an; aber eine Jahreszeit, um keine Geschäfte zu machen, gibt es überhaupt nicht, Herr Samsa, darf es nicht geben.

Řehořův pokoj. Řehoř vystrčí hlavu zpod peřiny.

ŘEHOŘ Ale pane prokuristo, vždyť já hned, okamžitě otevřu. Slabá nevolnost a závrať mi nedovolily vstát. Ležím teď ještě v posteli. Zrovna vstávám. Jen chvilíčku strpení. Nejde to ještě tak dobře, jak jsem myslel.

PROKURISTA Haben Sie auch nur ein Wort verstanden? Er macht sich doch wohl nicht einen Narren aus uns?

MATKA Um Gottes willen, er ist vielleicht schwer krank, und wir quälen ihn. Grete, Grete!

MARKÉTA Mutter?

MATKA Du musst augenblicklich zum Arzt. Gregor ist krank. Rasch um den Arzt.

PROKURISTA Das war eine Tierstimme!

OTEC Anna, Anna! Sofort einen Schlosser holen.

PROKURISTA Hören Sie nur, er dreht den Schlüssel um!

HUDBA

Řehoř stojí v otevřených dveřích. Rodiče a prokurista nejsou strachy schopni pohnout se z místa.

Řehoř vstoupí do pravého pokoje.

ŘEHOŘ Kampak jdete pane prokuristo? Do obchodu? Povíte tam všechno podle pravdy? Může se stát, že člověk není momentálně schopný pracovat, ale to je zrovna pravá chvíle, aby se vzpomnělo na jeho dřívější výkony a uvážilo se, že později, až se překážky odstraní, bude jistě pracovat s tím větší pílí a soustředěním.

HUDBA

Prokurista se dá na útěk. Matka křičí o pomoc. Otec zahání Řehoře zpět do jeho pokoje.

Do levého pokoje vstoupila Markéta a začíná skládat stojan na noty. Přibere penál s houslemi a notové partitury a odchází pryč.

HUDBA

Do pravého pokoje vstupuje služka. Rodiče stojí jako přibití a nepřítomně civí před sebe. Služka se pustí do úklidu, na což rodiče nereagují. Ožijí až ve chvíli, kdy nic netušící služka překročí práh Řehořova pokoje. Rodiče se polekají.

Řehořovým pokojem se služka prouklízí až do pokoje vlevo. Když stírá prach z nábytku, objeví se na podlaze šváb. Služka zaječí a začne před švábem utíkat. Proběhne do Řehořova pokoje a tam vyskočí na postel. Šváb si jí nevšímá a odleze pryč. Služka si oddychne. Z peřiny se vyklube hlava Řehoře a kouká na služku. Služka nevěří vlastním očím, hypnotizovaně sestoupí z postele a zády vycouvá z pokoje nespouštěje z Řehoře oči.

V levém pokoji si sbalí kufr a vycouvá ven.

Řehořův pokoj.

HUDBA

Řehoř nachází nedaleko postele misku s jídlem. Vybere si z ní jablko, se kterým zaleze pod peřinu. Za chvíli vypadne nedotknuté jablko z postele na zem.

V pravém pokoji sedí rodiče za stolem a ani nedutají. Vstoupí Markéta. Přisedne ke stolu a za chvíli vyndá z kapsy jablko, které začne chroupat. Odněkud přiletí moucha a začne obtěžovat. Markéta se po ní ožene.

MARKÉTA Mohu vám, tatínku, dojít pro džbánek piva?

/ - /

Já bych vám ráda došla pro pivo.

OTEC Ne.

MATKA Můžeme poslat také domovnici.

OTEC Ne!!!

*Markéta uraženě vyskočí od stolu a proběhne za vydatného třískání dveří celým bytem - za okamžik jí vidíme z **levého pokoje** vcházet **do Řehořova pokoje**.*

HUDBA

Řehořův pokoj. Vstoupila Markéta. HUDBA. Markéta obchází Řehořovu postel.

MARKÉTA Řehoři? Řehoři?

Přisedne na okraj postele.

MARKÉTA Zase jsi to všechno nechal.

Markéta štitivě vyndá z misky nedotknuté jídlo, položí ho stranou na podlahu, z kapsy vyndá nové potraviny. Poodejde od postele a utírá si ruce do kapesníku. Rozhlíží se přitom kolem sebe po pokoji, nevypadá zrovna vesele.

Ozve se mohutný potlesk, který sílí. Markéta má pod bradou housle, v ruce smyčec a zdá se, že právě dokončila nějakou skladbu. Potlesk stále sílí. Markéta se uklání směrem k divákům a děkuje se. Téměř tančí po pokoji, vypadá velmi šťastně a spokojeně. Najednou vrazí do prádelníku, který stojí po straně. Potlesk rázem utichl, Markéta se drží za potlučenou nohu.

Napadne ji, že prádelník odstrká kus stranou, aby jí nepřekážel. Nemotorně tlačí prádelník, když tu se opět ozve potlesk. Markéta nechá prádelník prádelníkem a jde se klanět pomyslnému obecenstvu. K nohám jí spadne pomyslná kytice, kterou zdvihne a přivoní si k ní. Rukou vyjme z pomyslné kytice pomyslný květ. Znovu se uklání. Najednou drží v ruce květ skutečný, který hodí do obecenstva. Vtom se za jejími zády objeví paže, které jí obejmou kolem pasu. Potlesk mizí.

Markéta se lekne a opatrně se vymaní z nečekaného obětí. Ustoupí stranou.

MARKÉTA Řehoři!

Uprostřed pokoje sedí na podlaze Řehoř a tázavě se dívá na Markétu. Markéta se probere z úžasu a znejistí; přistoupí k Řehořovi.

MARKÉTA Potřebuješ něco?

Řehoř neodpovídá, jenom se stále dívá na Markétu. Markéta vyndá z kapsy krajíc chleba, který Řehořovi nabídne. Řehoř nereaguje. Markéta naláme krajíc na kusy, které rozloží na podlahu. Zacouvá k posteli, sledována Řehořem. Poklepáním na pelest pobídne Řehoře, aby se vrátil do postele. Řehoř se otočí k Markétě zády. Markéta přistrká postel přes pokoj až k Řehořovi. Řehoř s ní nekomunikuje. Markéta se ušklíbne.

MARKÉTA Jak chceš.

*Markéta sebere stranou položené potraviny a chystá se odejít. Ještě na prahu dveří do **pravého pokoje** se však zastaví, uklidní, upraví a misku s jídlem schová za záda.*

Markéta vstoupí do pravého pokoje. Rodiče se prudce otočí od stolu ke dveřím.

MATKA Tak co, jak vypadá?

OTEC Je vidět nějaké zlepšení?

Markéta se usměje a projde pokojem až ke kamnům, kde se zastaví.

MARKÉTA Dneska mu ale chutnalo.

Rodiče se na sebe šťastně podívají. Markéta využije jejich nepozornosti, otevře dvířka kamen a chystá se zbylé potraviny vysypat do kamen. Miska se jí však vysmekne z ruky a spadne na zem. Rodiče se otočí k Markétě. Matka zbledne.

MATKA Jak chutnalo, co chutnalo... *(matka jde ke kamnům a přehrabuje se v rozházeném jídle)*... vždyť to všechno nechal. To přeci není možné, aby nic nejedl.. Vždyť umře hlady. Pusťte mě k němu.

OTEC Nikam nepůjdeš. Dost na tom, že tam chodí Markéta. Jestli bude mít Řehoř hlad, vezme si jídlo i od ní.

MATKA Ale co když mě potřebuje? Pusťte mě přece k Řehořovi, vždyť je to můj nešťastný syn. Copak nechápete, že musím k němu?

OTEC Až se uzdraví, sám přijde zpátky mezi nás.

MATKA Jak můžeš být tak bezcitný, vždyť je to také tvůj syn!

OTEC Dělej, jak myslíš. Třicet let jsme žili jako klidná a spořádaná rodina, já nechápu, proč bych se měl pořád takhle rozčilovat.

*Otec sebere ze stolu noviny a za hlasitého bouchání dveří projde do **levého pokoje**, kde se posadí k rádiu a začte se do novin.*

Matka pláče u stolu, Markéta nakoukne do Řehořova pokoje.

MARKÉTA Jen pojďte, maminko, není ho vidět.

Řehořův pokoj. Markéta se zamyslí - HUDBA - zatímco matka v němém úžasu obchází Řehořovu postel.

MARKÉTA Poslyšte, maminko, nezdá se vám, že tady má Řehoř málo místa? Třeba tohle - *(vezme ramínko, na kterém je Řehořův oblek)* - to by mohlo klidně přijít vedle. Jenom to tady překáží.

*Markéta nese oblek do **pravého pokoje**, cestou stále mluví kmatce.*

MARKÉTA A vy zatím vemte ty věci ze stolu.

Matka dezorientovaně popadne spisy a květináče, které ležely na stole a následuje Markétu. Potkají se ve dveřích, a než se matka vrátí z pravého pokoje zpět, čeká jí další Markétin pokyn.

MARKÉTA A teď prádelník!

Matka se zarazí, rychle skryje spisy, které se rozhodla z pokoje neodnést, pod peřinu v posteli a přistoupí k Markétě, která zatím usilovně postrkuje těžký prádelník.

MATKA A nebude to, Markétko, vypadat, jako bychom dávaly najevo, že se vzdáváme vši naděje na zlepšení, a bezohledně Řehoře ponecháváme sobě samému? Já myslím, že by bylo nejlepší udržovat pokoj přesně v tom stavu, jak byl, aby Řehoř, až se k nám zase vrátí, našel všechno beze změny, a tím snadněji zapomněl, co bylo mezitím.

MARKÉTA Ne, maminko, věrte mi, takhle to bude rozhodně lepší.

Strkají prádelník.

MATKA Ten prádelník je Markétko příliš těžký. Samy s ním nepohneme.

MARKÉTA Tak vezmeme stůl.

*Markéta vynáší stůl do **pravého pokoje**.*

MATKA Ale to mu bereme všechno, co měl rád - prádelník, kde je uložena lupenková pilka, teď stůl... u něho psával přeci úkoly na obchodní akademii. Kdepak! Nic odklízet nebudeme, vždyť by to tady vypadalo jako v nějakém doupěti. Všechno musí zůstat, jak bylo.

Markéta z druhého pokoje odpovídá matce, Řehoř vyleze zpod peřiny a zůstane stát na posteli za zády nic netušící matky.

MARKÉTA Maminko, ten nábytek musí pryč. Vždyť ho k ničemu nepotřebuje.

Markéta vstoupí do Řehořova pokoje.

MARKÉTA Tak, co vezmeme teď...(spatří Řehoře)...Ach! Pojdte, maminko, vrátíme se raději na chvíli vedle do pokoje, nemyslíte?

Markéta vleče matku z pokoje pryč, ale matka se na prahu dveří otočí.
MATKA Ach bože, ach bože!

Matka vykřikne a omdlí.

MARKÉTA Poslyš, Řehoři!

*Markéta odběhne do **pravého pokoje** pro obklad pro matku, Řehoř vyběhne za ní, a v **pravém pokoji** se skryje za kamny, kde si rychle obléká šaty, které sem Markéta před chvílí přinesla. Matčin výkřik vylekal otce v **levém pokoji** - otec vběhne do **Řehořově pokoje** - setkají se s Markétou, která přináší mokrý hadr.*

OTEC Co se stalo?!

MARKÉTA Maminka omdlela... Řehoř...(Markéta se otočí k posteli a lekne se.) Řehoř utekl!

OTEC Já jsem to přece čekal. Já jsem vám to přece vždycky říkal, ale vy ženy jako byste byly hluché!

*Otec vtrhne do **pravého pokoje** - za stolem sedí oblečený Řehoř.*

OTEC Ááá...

HUDBA

Otec zahání Řehoře zpět do postele, matka křičí a brání otci v pronásledování. Markéta si přiloží na čelo hadr, který předtím řádně vyždímala.

Řinčení kosy. HUDBA

*Do **levého pokoje** vchází nová služebná. Odkládá kufr a kosu, svléká si kožich a otírá si šátkem obličej, protože je jí hrozné vedro. Z kufru vytáhne smeták, který připevní na kosiště místo kosy. Pustí se do úklidu.*

***Řehořův pokoj.** Služka se promete až k Řehořově posteli. Najednou strašně zapiští, upustí smeták a zmizí pod postelí. Když se opět postaví, vidíme, že drží v ruce jablko, do kterého se zakousne. Při po jídání jablka si všimne špatně ustlané postele, jablko strčí do kapsy a s unaveným výrazem se pustí do natřásání peřiny. Nadzdvihne obrovskou peřinu, pod kterou leží Řehoř. Zapiští nadšením.*

SLUŽKA Jé, hovnivál! Voni tady maj hovnivála!

Řehoř si to nenechá líbit a peřinu vytrhne služce z rukou. Zmizí pod peřinou.

SLUŽKA No, no.

Zklamaná, že s Řehořem není řeč, pustí se služka opět do úklidu -
HUDBA.

*Promete se až do **pravého pokoje**. Rodiče s Markétou sedí za stolem a pilně pracují. Matka zdobí kraslice, otec vyrábí spolu s Markétou jakési vlaječky. Služka praští s koštětem a jde se podívat, co to dělají. Jak tak okouní, je jí stále větší vedro, takže se musí otírat šátkem. Rozhlíží se odkud vedro pochází - a spatří kamna.*

Služka jde ke kamnům, popostrčí je a zhasne je. Pak se rozhodne trochu přestřkat ostatní nábytek. Tlačí stůl na místo, kde předtím stála kamna. Nakonec přestěhuje s velkým rámusem kamna napříč pokojem do kouta.

Otce rámus nábytku vyrušuje od práce.

OTEC To je život. Takový já mám k stáru klid. Když už musím pracovat, vyprošuji si naprostý klid.

Otec v rozčilení vyskočí na lustr a chvíli se zde bezmocně pohupuje.

Matka přiskočí ke služce.

MATKA Běžte, prosím vás, poklidit vedle.

HUDBA

Otec se pustí lustru a spadne zády na stůl. Matka s Markétou mu pomohou na židli a všichni tři se chystají pokračovat v práci. Kolem stolu začne poletovat prozatím neviditelný hmyz, který jim znemožní pracovat.

HUDBA

Všichni tři se opět pustí do práce, ale opět je tu neviditelný hmyz. Otec zastavuje práci.

OTEC Matko!

Matka zavěsí k lustru mucholapku, kterou roztáhne. Práce může začít.

HUDBA

*Rodina pracuje. V **levém pokoji** se objevuje služka s plechovkou medu, sedne si k rádiu a láduje se medem. V **pravém pokoji** se nad stolem objeví roj včel. Služka projde **pokojem Řehoře** a poslouchá skrz dveře, co se děje v pravém pokoji. Boj Samsovyých s rojem včel končí. Otec zavělí.*

OTEC Nedá se nic dělat. Musíme vzít na byt nájemníky!

*Zaskřípou dveře - do **Řehořova pokoje** vstupuje služka.*

***Řehořův pokoj.** Služka si zamne ruce a vši silou se opře do Řehořovy postele.*

SLUŽKA Tak pojd sem, ty starej hovnivále.

*Služka dostrká postel s Řehořem až do **levého pokoje**. Během strkání postele vypadnou na zem spisy, které do postele uložila matka.*

Postel je v koutě, služka se natáhne pro dveře, kterými by Řehoře ráda zavřela, Řehoř vyskočí zpod peřiny. Služka zatarasí Řehořovi výstup z postele.

SLUŽKA Tak co, hovnivále, dál už to nejde?!

Ve dvou dveřních rámech se objeví otec s matkou. V polospánku se dohadují.

MATKA Tatínku, měl bys jít spát.

OTEC Jak to zas dnes dlouho zlobíš?

MATKA Já už nemůžu.

OTEC Já už nemůžu.

V průhledu vidíme služku, jak přemontovává smeták na kosu.

*Do **pravého pokoje** přiběhne nadšená Markéta.*

MARKÉTA Nájemníci jdou!

Lustr, který po celou dobu visel v pravém pokoji se utrhne a poletuje scénou. Služka piští a brání se před lustrem kosou. HUDBA.

Rodiče představují nábytek a běží ke dveřím vítat nájemníky.

Služka objeví na podlaze spisy, které předtím vypadly z postele. Chvíli neví, co s nimi, a nakonec je vhodí do kamen.

Hranice pokojů zmizely. Na scénu přicházejí nájemníci. Rodiče se s nimi vítají.

Služka přeladí na rádiu, které během příchodu nájemníků vesele vyhrávalo, jinou stanici. Nastane všeobecné rozladění. Otec běží vypnout rádio.

OTEC Milí páni nájemníci, jezte, pijte, jako doma!

Matka rozdává nájemníkům koláče; nájemníci svačí.

Odněkud se ozve houslová hra. Vůdce nájemníků zbystří sluch. Otce to poleká, a běží se zeptat.

OTEC Je snad hra pánům nepříjemná? Může ihned přestat.

NÁJEMNÍK Naopak. Nechtěla by slečna laskavě přijít sem k nám, a hrát zde, v pokoji, kde je přece jen mnohem pohodlněji a útulněji?

OTEC Ó, prosím.

Otec s matkou spěchají pro Markétu.

Na scénu přichází Markéta v doprovodu otce, který nese stojan na noty, a matky, která přináší noty. Nájemníci vítají Markétu zvědavým, ale vlažným potleskem.

Markéta začíná hrát.

Z truhly, ve které se začala právě přehrabovat služka, vylítne mol. Služka ho pronásleduje tak dlouho, až ho zatleskne. Vůdce nájemníků se po krátké chvíli houslové hry začne nudit. Pomalu prochází bytem, až narazí na rádio. Zkusmo ho zapne a chce vyladit nějakou zajímavou stanici. Markéta stále nerušeně hraje. Nájemník chytne stanici s hudbou, která Markétinu hru přehluší.

Nájemník vyzve Markétu k tanci - přidají se i ostatní nájemníci. Markéta dá matce pohlídat housle a tančí s nájemníky.

Řehoř vyleze z postele a obléká se.

Tanec vrcholí. Markéta stojí na stole a radostně mává ubrusem nad hlavou.

Objeví se Řehoř a rádio vytrhne ze zásuvky.

Nájemníci přestanou tančit. Vůdce nájemníků se rozlobí.

NÁJEMNÍK Pane Samsó!

Vůdce nájemníků se spěchá poradit s ostatními nájemníky a nakonec předstoupí před rodiče.

NÁJEMNÍK Prohlašujeme tímto, že vzhledem k odporným poměrům panujícím v tomto bytě a v této rodině... (odplivne si) ...dáváme okamžitou výpověď! Nehodláme ovšem ani za dobu, kdy jsme tu bydlili zaplatit to nejmenší, naopak si ještě rozmyslíme, nevzneseme-li proti vám nějaké - věřte mi - snadno odůvodnitelné požadavky!

NÁJEMNÍCI Dáváme okamžitou výpověď!

Nájemníci odejdou ze scény. Otec se zhroutl do židle.

Housle - které matka až do této chvíle hlídala Markétě - jí nyní vypadnou z ruky a vydají dunivý tón.

Markéta odhodí ubrus, který stále držela v rukou a seskočí ze stolu.

MARKÉTA Milí rodiče, takhle to dál nejde. Jestli vy to snad nechápete, já to chápu. Nechci před touto obludou vyslovovat jméno svého bratra a řeknu tedy jen: Musíme se jí pokusit zbavit. Zkusili jsme vše, co je v lidských silách, abychom se o ní starali a trpělivě jí snášeli, myslím, že nám nikdo nemůže ani to nejmenší vytknout.

Matka spí.

Musíme se toho hledět zbavit. Ještě vás oba umoří, vidím to už. Když jednou člověk musí tak těžce pracovat, od dob kdy on přestal vydělávat, nemůže mít přece ještě doma tohle věčné soužení. Já už to také nevydržím.

Otec se snaží namítnout.

OTEC Milé dítě, co ale máme dělat? Kdyby nám rozuměl...

MARKÉTA Pryč musí! To je jediný prostředek, tatínku. Musíš jen přestat myslet na to, že je to Řehoř. Vždyť naše neštěstí je vlastně v tom, že jsme tomu tak dlouho věřili. Ale jakpak by to mohl být Řehoř? Kdyby to byl Řehoř, dávno by už uznal, že lidé nemohou žít pohromadě s takovým zvířetem, a byl by dobrovolně odešel. Neměli bychom pak bratra, ale mohli bychom dál žít a chovat v úctě jeho památku. Takhle nás ale to zvíře pronásleduje, vypudí pány nájemníky, chystá se zřejmě zabrat celý byt a nás nechat nocovat na ulici. Podívej se tatínku, už zase začíná!

Řehoř, který až do této chvíle stál na prahu dveří svého bývalého pokoje, vykročí na scénu. Projde kolem rodičů a Markéty a zastaví se až na místě ze tří stran ohraničeném dveřmi, které sem dovlekla Markéta během svého proslovu.

HUDBA

Markéta vezme čtvrté dveře a přiskočí k místu, kde stojí Řehoř. Dveřmi ho definitivně oddělí od okolního světa.

MARKÉTA Konečně!

Řehoř v kleci z dveřních rámu.

ŘEHOŘ A teď?

V místě bývalého pravého pokoje se objeví služka s kosou a proběhne scénou až k Řehořově posteli.

SLUŽKA Hovnivále! Hovnivále!

Služka se zastaví u postele a odhrne peřinu. Zapiští.

SLUŽKA Jé, pojdte se podívat, ono to chcíplo; leží to tady dočista chcíplý!

Matka přistoupí k posteli.

MATKA Mrtev?

SLUŽKA To si myslím!

Otec rukou odstraní služku a obejmě matku.

OTEC Nuže, teď můžeme poděkovat Pánubohu.

Markéta prochází kolem klece z dveřních rámu. Na okamžik se zastaví.

MARKÉTA Podívejte se...

Markéta přistoupí k rodičům, kteří klečí na kolenou, a zůstane bezradně stát.

Na scénu přicházejí nájemníci. Rozhlíží se kolem sebe, jakoby něco hledali. Vůdce nájemníků přistoupí k rodičům.

NÁJEMNÍK Kde je snídaně?

Matka chce vstát, ale otec jí zadrží.

OTEC Okamžitě opusťte můj byt!

NÁJEMNÍK Jak to myslíte?

OTEC Myslím to přesně tak, jak to říkám!

HUDBA - vůdce nájemníků se jde poradit s ostatními. Nakonec se nakloní k rodičům a vyzývá podotkne.

NÁJEMNÍK Pak tedy půjdeme.

HUDBA *sílí - Rodiče spolu s Markétou vyprovázejí nájemníky z bytu. Služka s peřinou v náručí kličkuje napříč nastalým „bitevním polem“.*

Nájemníci jsou pryč. Rodiče stojí v místech bývalého zápraží svého bytu.

Zaskřípou dveře - na scénu vstupuje služka. Matka s Markétou ji nevnímají - procházejí scénou a snášejí na jedno místo poničený nábytek. Markéta odněkud vyprostí roslápnuté housle. Jde k matce a obejmě ji. Služka nápadně zakašle, aby na sebe upozornila.

SLUŽKA Jo, tak s odklizením tamtoho vedle, si nemusíte dělat starosti. Už je to v pořádku...

Otec jí skočí do řeči, obrátí se k oběma ženám, stojícím nad polámaným nábytkem.

OTEC Tak pojďte sem přece! Nechte už konečně být to, co bylo. A ber-
te také trochu ohledy na mne.

Matka s Markétou jdou k němu, a všichni tři odejdou ze scény.

SLUŽKA Tak sbohem vespolek.

Služka se chvíli rozhlíží po spoušti, která zůstala z bytu, pak dostane nápad, a doprostřed scény přitlačí prázdnou Řehořovu postel. Zapne rádio.

HUDBA - *služka nakládá na postel trosky zařízení bytu. Poslední na-
loží rádio. Do navršené postele zapíchne kosu a zahlaholí.*

SLUŽKA Tak sbohem vespolek!

Služka se opře do čela postele a „odjíždí“ nalevo ze scény.

HUDBA - *sotva služka s postelí zmizí nalevo za zdí, objeví se na o-
pačné straně scény bývalá služka v civilním oblečení s velkým kožeši-
novým rukávnickem. Jde ve stopách služby s postelí, a když i ona zmizí
na levé straně - objeví se napravo opět služka s postelí. Takto projdou
scénou ještě jedenkrát.*

*Na prázdnou scénu zprava přichází bývalá služka. Rozhlédne se, zda-
li jí nikdo nesleduje a potom přistoupí ke kamnům, která jediná tady
zůstala. Vyhrne si rukáv a zaloví v kamnech. Vytáhne odtud zaprášené
spisy. Sfoukne z nich prach a rychle je skryje v rukávnicku. Projde na-
příč scénou doleva, kde se vepředu zastaví.*

*Zadní stěny se rozjíždějí - na scénu přicházejí otec, matka a Markéta
zapřažení do dveřních rámu.*

*Přijíždí tramvaj. Otec, matka a Markéta se komíhají v rytmu jízdy
tramvaje.*

*Na pozadí prospektu městského náměstí se objevují krojované postavy,
které se rozestavují v prostoru.*

HUDBA - *otec s matkou se „přidrží za jízdy“ zatímco Markéta vy-
stupuje z dveřního rámu a pomalu se otáčí na místě. Markétina sukně
nabírá stále větší rychlost otáčení a zastaví se až s koncem hudby.*

Vidíme bývalou služku, jak nabízí svůj rukávnick divákům.

*Vidíme kolébající se vesničany a spousty předmětů, které sem nataha-
li.*

*Vidíme ručně vyřezaný rámeček nad dveřmi bývalého Řehořova poko-
je.*

K O N E C

„VĚNOVÁNO TĚM, KTERÍ VYDRŽELI.“

MARTIN McDONAGH PORUČÍK Z INISHMORU

Hra *Poručík z Inishmoru* rozhodně patří k těm, které při prvním čtení šokují. Šokuje mluvou postav, šokuje absurdními situacemi a vztahy, šokuje černým humorem. To všechno díky tomu, že hladi-
dina „normality“ je v jejím ději posunuta mimo normalitu námi, as-
poň myslím většinou z nás, chápanou. Vraždy, mučení, cynismus,
drsné a sprosté výrazy a situace přímo před očima, všechno tzv.
„natvrdo“. Při tom všem má hra přehledný půdorys, závažné a zají-
mavé téma, svižný dialog, humor, herecké příležitosti. Má v sobě
napětí, nečekané zvraty, dokonale vypointované situace. Odehrává
se sice v Inishmoru, ale to není to nejpodstatnější. Stačí, když víte,
co znamená zkratka IRA a rázem pochopíte, že nejde jen o svo-
bodné Irsko.

Pro přiblížení formy a obsahu uvádím několik citátů.

Překlad: Milan Lukeš, z anglického originálu *The Lieutenant of Inishmore*

Osoby: 7 mužů (DONNY – čtyřicátník, Padraikův otec z Inishmoru; DAVEY – 17 let, mírně obézní vlasatec z Inishmoru; PADRAIC – 21 let, pohledný mladík z Inishmoru; JAMES, kterému je přes dvacet nebo přes třicet a je ze Severního Irska; CHRIS-
TY – třicátník nebo čtyřicátník ze Severního Irska; BRANDAN – 20 let, ze Severního Irska; JOEY – 20 let, ze Severního Irska) a 1 žena (MAIREAD – 16 let, nakrátko ostříhaná hezká sestra Daveyho, z Inishmoru).

Místo a doba děje: Odehrává se během dvou dnů v několika prostorech: 1. scéna - V Donnyho domku na ostrově Inishmore ko-
lem roku 1993; 2. scéna – Opuštěné skladiště v Severním Irsku; 3. scéna – Venkovská cesta; 4. scéna – V Donnyho domku; 5. a 6. scéna – U silnice; 7., 8. a 9. scéna – V Donnyho domku.

1. scéna – Majitel domu Donny a jeho sedmnáctiletý soused Davey rozumují nad mrtvým kocourem. Donny podezírá Daveyho, že kocoura přejel, Davey se brání – uviděl prý kočičí mrtvolu na silnici, poznal ji, sebral a donesl Donnymu. Kocour se jmenuje Prčík Tomeš a je to jediný přítel Donnyho syna Padraika. Padraic je člen Irské národně osvobozené armády, toho času mimo domov. Donny měl kocoura na hlídání, proto se teď bojí Padraicovy reakce. Kocour byl totiž jediná bytost, kterou Padraic miloval, resp. ke které měl vůbec nějaký kladný vztah. Padraic má přezdívku „Zběsilej Padraic“ a do IRA ho nevzali jen proto, že byl „až moc zběsilej“. Dal se proto na „roznášení bomb“ u „odštěpenecké frakce“. Donny i Davey se ho bojí a nevědí jak z nastalé situace ven. Donny si svůj strach vybíjí na Daveym, sprostě mu nadává, kope do něj a absurdně ho vydírá. (Donny: *Jestli se, Davey, přiznáš, že jsi nebohýho Tomeše srazil ty, neřeknu nic. Ale jestli si budeš trvat na svém, vybalím všecko. Můžeš si vybrat.*) Davey se tedy nakonec „přizná“, že kocoura zabil, ale pravda to není. Donny, který má panickou hrůzu z Padraikova návratu, se rozhodne mu smutnou zprávu o kocourovi šetrně „dávkovat“. Chce synovi říct, že kocourovi nějak není dobře, potom, že se to zhoršuje a nakonec, za několik dní, že kocour zemřel.

2. scéna – V opuštěném skladišti Padraic mučí Jamese. Právě

mu trhal nehty na nohou. James visí ze stropu dolů, zkrvavený a zhmožděný, pláče. Padraic se právě chystá uříznout Jamesovi prsní bradavku. To všechno proto, že James dýluje drogy a podstrkuje je školákům. (*Padraic: /.../ A kdyby jenom protestantskej, neřeknu nic, ale ty ne, ty to bereš šmahem.*) James se brání s tím, že jde jen o „trávu“, kterou kouří skoro každý. Už už ho chce Padraic začít řezat, když zazvoní telefon. Volá Padraicův otec Donny. Padraic mu nejdřív zvesela povypráví o své „práci“ – rozmísťování bomb, mučení aj. Jeho nálada se obratem změní po zprávě, že Prcík Tomeš „není ve svý kůži“. Padraic nařiká, pláče, nadává otci a okamžitě se rozhoduje odjet domů. James pak Padraica na oko uklidňuje, že to budou jen škrkavky. Sám má prý taky kocoura – přítele a má s tím zkušenosti. Padraic se trochu uklidní, Jamese odváže a dá mu peníze na cestu do nemocnice, sám odjíždí domů. James si o samotě vylévá vztek na Padraica. (*James: Doufám že ti už chcíp a leží ve sračkách, debile, hajzle pojebanej!*)

3. scéna – Davey na cestě pumpuje bicykl. Z ničeho nic ho trefí do tváře výstřel ze vzduchovky. Ukáže se, že střílela jeho sestra Mairead. Chtěla mu vystřelit oko. Pak skopává jeho kolo z cesty do příkopu. To všechno za to, že údajně zabil kocoura Prcíka Tomeše. Mairead má totiž kočky taky ráda (vlastní jednu jménem Sir Roger) a tak se Daveymu mstí. Davey sestře vysvětluje, jak to ve skutečnosti bylo. Ale Mairead má svou hlavu a svůj rozum. Je to „anarchistka“, která protestuje proti masnému průmyslu tím, že vystřeluje kravám oči. Padraic je pro ni „statečnej irskej vlastenec“ a velký vzor. Davey se sestře svěří, že shání černého kocoura, kterého by mohli vydávat za Prcíka Tomeše. Přichází Christy, který zjevně o smrti kocoura něco ví, ale nenápadně se vyptává, kdy se vrátí Padraic. Když se od Daveyho dozví, že asi ve dvanáct, je spokojený a namluví Mairead, že Davey kocoura schválně přejel. Mairead se Daveymu „odmění“ salvou ze vzduchovky. (*Mairead: To máš jenom pro začátek, Davey Clavene! Až skončím, budeš mrtvej jako ten kocour, jestli ne víc, ty hajzle!*)

4. scéna – V Donnyho domě. Donny nasává pálenku přímo z láhve a pozoruje Daveyho, jak se snaží pomoci černého krému na boty přetřít rezavou kočku načerno a jak mu to vůbec nejde. Oba jsou značně opilí. Donny mj. vypráví, jak kopal svou matku, když byla naživu. To citlivý Davey nechápe, svou maminku má nejradši na světě. Pak Donny sundá kočce známku se jménem Sir Roger. Je zřejmé, že jde o Maireadinu kočku.

5. scéna – V noci u silnice se parta tří chlápků z INLA krmí fazolemi. Jde o partu, která umlátila kocoura Prcíka Tomeše - Christy, Brendan a Joey. Joey protestuje, nechtěl to, s tím do INLA nevstupoval, aby zabíjel kočky. Christy vysvětluje, že „akce“ splnila svůj účel – přilákat domů Padraica. Christy má svou teorii – jeho skupina INLA osvobozuje Irsko pro všechny, „i pro feťáky, zloděje a pro dýlery“. Zatímco Padraic jen pro „školáky, starý dědky a děti ještě nenarozený“. V tom je příčina sváru dvou frakcí – Padraikovy a Christyho. Teď mají možnost Padraika zlikvidovat. Parta INLA má sice „velkolepé“ cíle, uvnitř skupiny však nastává často rozkol kvůli maličkostem.

6. Jinde u silnice si Mairead se svou vzduchovkou prozpěvuje „Vlasteneckou partii“. Potká ji tu Padraic, který se právě vrací domů. Poznává ji a vzpomíná, jak ho uháněla a chtěla, aby ji vzal s sebou, když šel bojovat za nezávislost Severu. Teď mu Mairead přizná, že na něj tady čekala. Znova ho zkouší „uhnát“, ale nějak to nefunguje, Padraic nemá zájem o „společenské aktivity, když nemají nic společného s osvobozením Ulsteru“. Mairead je zjevně dost uražená, že ji Padraic nechce vzít s sebou do boje a tak se mstí – namluví mu, že jeho kocour je z nejhoršího venku. Tu zprávu ocení Padraic polibkem a spěchá za svým kocourem.

7. V Donnyho domě časně ráno ukazuje Davey Donnymu dodě-

laný kříž na hrobeček Prcíka Tomeše. Pak se oba opilí muži ukládají ke spánku s tím, že se musejí vzbudit včas před příchodem Padraika.

8. Padraic v poledne vstupuje do Donnyho domu. Natěšený na svého kocoura. Volá a hledá ho. Oba muži stále ještě spí. Padraic si všimne kočky spící v košíku, pohladí ji a okamžitě si začerní ruce. Najde kříž s kocourovým jménem. Davey se vzbudí a pochopí, že s Donnym zaspali. Oba se pak marně snaží Padraikovi namluvit, že nabarvená kočka je Prcík Tomeš. Padraic už pochopil, že jeho kocour je mrtvý a podle toho agresivně reaguje. Donny udává Daveyho, že kocoura přejel, Davey se brání a popírá to. Zatímco se Davey s Donnym hádají, Padraic najde provaz a začne je svazovat. Daveyho obranou je agrese – na to mu Padraic ořeže vlasy. Donnyho obranou jsou prosby – marné. Padraic se sám prohlásí za soudní tribunál a přiloží jim k hlavám pistole. Mají sice poslední možnost se zpovídat, ale Padraic se vyznává z toho, že se mu smrti kocoura zhroutil celý svět. Pateticky se s oběma muži loučí, ale v poslední chvíli před výstřelem vcházejí do domu Christy a jeho parta. Obklíčí Padraica a oznamují mu, že je to jeho konec. Padraic se absurdně brání, upozorňuje na přítomnost otce. Donny s Daveym se ho ale nezastanou, naopak. Padraic pak říká, že je svázal jen ze žertu. Prosí Christyho, aby ho zabili alespoň někde venku, na silnici. Christy souhlasí, svazuje Padraika, který se loučí se svým domovem, vzpomíná na Prcíka Tomeše. O rodičích apod. nepadne ani slovo, naopak, Padraik Donnymu a Daveymu ještě vyhrožuje. Přestože ho Christy a spol. vlečou pryč, hrozí, že se všechno ještě obrátí. Joey – jediný citlivější z party - tím znejistí. Opuštěný Davey a Donny zůstanou svázání. Donny Padraika ani nelituje. Vlastně se spíš utěšuje tím, že bude klid. (*Davey: Mohli nás rozvázat. To by je nezabilo. Vlastně by mohlo, když na to přijde. / Donny: Jo, mohlo. Museli se soustředit na toho magora. / Davey: Jen ať se na něj ještě chvíli soustředěj, a bude pokoj. Tvůj syn bude bradou vzhůru, hajzlíci odejdou a Inishmore se zase znormalizuje. / Donny: Máš pravdu. Takový incidenty škoděj turistickému ruchu.*) Zvenčí se ozve nezaměnitelný zvuk rychlopalby z Maireadiny vzduchovky. Christyho parta vzápětí vpadne do domu. Všichni jsou oslepeni, krvácejí z očí. Donny a Davey jim mají radit, kam střílet na Padraika. Ten vchází s Mairead, která mu svým střeleckým uměním zaimponovala. Má oči jen pro ni. Mairead zastřelí Joeyho a Brendana. Postřelí Christyho, který umírá na podlaze. Donny a Davey tomu přihlížejí. Když Padraic pochopí, že Davey je Maireadin bratr, chce ho ušetřit a zastřelit jen otce, ale Mairead mu to láskyplně vymluví. Totiž – rozhodne, aby zastřelili oba, každý jednoho. Mairead přiloží zbraň k hlavě bratra, Padraic k hlavě svého otce. Těsně před výstřelem se umírající Christy přizná, že zabil Prcíka Tomeše. Má to být něco jako zpověď, očista před smrtí. Na to Padraic ustoupí od otce a Daveyho a přikáže Mairead, aby přinesla mučící nástroje (struhadlo, žehličku, břitvu aj.) na Christyho. Tím pádem osvobození Donny s Daveym na to reagují lakonicky: *Donny: Tady vidíš, jak neštěstí jednoho je štěstí druhýho. / Davey: A kdo jinýmu jámu kopá, sám do ní padá.*

9. scéna. „Noc, v Donnyho domě. Na počátku scény je pokoj zkrvavený a posetý kusy Brendanova a Joeyova těla, která Donny a Davey, tak zborcení krví, sekají na velké kusy. Obě Padraikovy pistole leží na stole a sám Padraic leží v přilehlé nezařazené místnosti na mrtvole Christyho a hladí bezhlavé zaneřádané tělíčko Prcíka Tomeše...“ Donny a Davey při své činnosti rozumují nad odchodem Mairead s Padraikem do INLA. Přichází Mairead výjimečně oblečená jako žena, v šatech. Rozdává rozkazy ohledně odklizení mrtvol. Padraic její vizáž po svém ocení, ona ale na poklony není zvyklá. Chce zůstat svá, přitom Padraikovi stoprocentně podléhá. Domlouvají se na založení vlastní odštěpenecké frakce, jen pro ně

dva, s názvem Armáda Prčíka Tomeše a s cílem zlikvidovat Jamese, který Padraikovi lhal o škrkavkách. Mairead jako další cíl navrhuje ničit lidi, co zabíjejí kočky pro nic za nic. Padraic souhlasí a přiznává, že sám odpoledne jednu zabil, ale měl důvod – kočka vypadala nehygienicky. Těsně před odchodem najde Mairead mrtvolu své kočky a pochopí, kdo ji zabil. Zastřelí Padraika z blízka a Donnymu s Daveym rozkáže jeho tělo rozsekat. Mairead teď rázem mění plány. Rozhoduje se zůstat a vyšetřit, kde se vzala její kočka v Donnyho domě a proč byla načerněná. Je v tom pochopitelně hrozba Donnymu a Daveymu, kteří tu zůstávají v zoufalství s hlavami v dlaních. V tom přichází dírou černá kočka. Je to Prčík Tomeš, který se předtím jen někde zaběhl. Když Donny s Daveym pochopí naprostou zbytečnost všeho, co se kvůli kocourovi stalo, chtějí ho zastřelit. Ale nedokážou to. Opouštíme je ve chvíli, kdy se mazlí s kocourem.

Hra vyšla tiskem v časopisu SaD 4/2002. Práva autora zastupje v Čechách agentura Aura-pont, práva překladatele agentura Dilia.

Dramaturgický pozorník připravila **Pavlaína Morávková**.

MARTIN CRIMP

POKUSY O JEJÍ ŽIVOT

17 SCÉNÁŘŮ PRO DIVADLO

Pokusy popsat ji?

Pokusy zničit ji?

Nebo pokusy zničit se sama?

Je Anne objekt násilí?

Nebo jeho děsivý uplatňovatel?

Překlad: David Drozd

Písně přebásnil: Roman Sikora

Text současného irského dramatika Martina Crimpa *Pokusy o její život*, je jedním z „neobvyklých textů pro neobvyklou dramaturgii“. Toto označení jsem si vypůjčila od Milana Strotzera, z jeho článku v AS 6/2002, neboť Crimpova hra rozhodně patří do skupiny textů, o kterých M. Strotzer píše. Jde o hru, kterou nelze popsat obvyklým způsobem. Nelze převyprávět děj, rozebrat postavy, situace. Ačkoli vlastně lze, jenže mnoha a mnoha způsoby, z mnoha a mnoha úhlů pohledu. To už je ovšem nabídka pro případné inscenátory. Nezbyvá mi než na text upozornit a jako nejlepší možnost přiblížit jej mi připadá odcitovat zde část článku překladatele hry - Davida

Drozda. Stať vyšla současně s textem hry v časopisu SaD 2/2002.

David Drozd: *Chycení v síti slov* (uvádím zkrácenou část první poloviny článku, druhá polovina je věnována recenzi první inscenace *Pokusů* v Anglii – pozn. P.M.):

„Přemýšlet o řeči není již nějaký čas jen

oblíbenou zábavou nemnoha filozofů. Byl už definován i myšlenkový proud nazývaný *filozofie jazyka*. I v divadle a dramatu narazíme na kusy, ve kterých se tématem stává ono „jak se mluví“. /.../ Nejde však vždy jen o divadelně nepoužitelné experimenty, někdy právě naopak. Tak se také stalo, že renomovaný britský autor Martin Crimp, jehož dramata slavila úspěchy, byla ceněna pro aktuální příběhy, situace s velkým vnitřním napětím a sevřený dialog, napsal hru bez přehledného příběhu a dramatických situací. Ten text se jmenuje *Pokusy o její život* (*Attempts on her life*). /.../

Pokusy o její život nesou podtitul 17 scénářů pro divadlo. Nejsou zde určeny postavy, text je pouze členěn pomlčkami. Příběh je nahrazen sledem scén, které se všechny týkají jakési dívky. Neustále o ní všichni mluví, popisují co dělá, jaká je. Vůbec však nejde jen o nějakou formální fintu, jak „jinak“ převyprávět příběh. Není totiž tak docela jisté, zda vůbec je možno rekonstruovat jediný jasný příběh. Mluví (neradno vůbec mluvit o nějakých postavách, či dokonce charakterech), kteří používají v různých scénách různé varianty dívčina jména /.../, se nejsou v poslední scéně schopni shodnout ani na nejzákladnějších faktech z jejího života.

V první scéně slyšíme hlasy ze záznamníku dotyčné dívky, na konci scény někdo všechny vzkazy vymaže. Proč? Vzhledem k tomu, že dívka údajně byla umělkyní, cestovatelkou i teroristkou, a bůh ví čím ještě, můžeme se například domnívat, že se rozhodla ztratit ze světa a ničí za sebou stopy, nebo se ji někdo rozhodl odstranit, nebo prostě jen nechtěla „vzkazy uložit“. Jednotlivé situace se proměňují stále víc na hru s identitou oné dívky. Tou základní komplikací je, že nevíme, zdali je vůbec skutečná. Nevíme víc než to, co nám řeknou jednotliví mluvčí. Nemáme sebemenší důvod jim věřit, nemáme žádnou možnost rozeznat, kdy pravdivě referují o skutečné dívce a kdy si již účelově vymýšlejí.

Můžeme zde pouze navrhnout různé záchytné body, které Crimp v textu rozmístil: Ve hře jsou scény, které připomínají televizní interview s příbuznými zmizelé dívky. Jsou tu také scény, v nichž jde zřejmě o tvorbu scénáře o nějaké dívce Anne /.../. Jsou tu ale i policejní výsledky nebo rozhovor návštěvníků na výstavě, kterou údajně Anne vytvořila. Jsou tu dvě písně o Anne(!). /.../ Tento absolutní notický zmatek nás však donutí začít poslouchat, jak se o Anne mluví. Každý z mluvčích si svou řečí Anne přivlastňuje. Nikdo se neptá, jak by o sobě mluvila ona sama. Anne, která nikdy nevstoupí na scénu, je vytvořena jen z vyprávění – je to jen mediální persona, přelud. Ale možná, že skutečná Anne existuje /.../. Otevřenost textu Crimp podporuje ještě tím, že opakuje některé detaily v různých scénách, a podobně nechává v naprosto odlišných souvislostech zaznít i útržky replik. Můžeme dumat, zda-li jde o stejnou postavu v jiné scéně nebo univerzálně sdílenou frázi kolující mezi mluvčími. Možná je ale všechno ještě nějak jinak. /.../

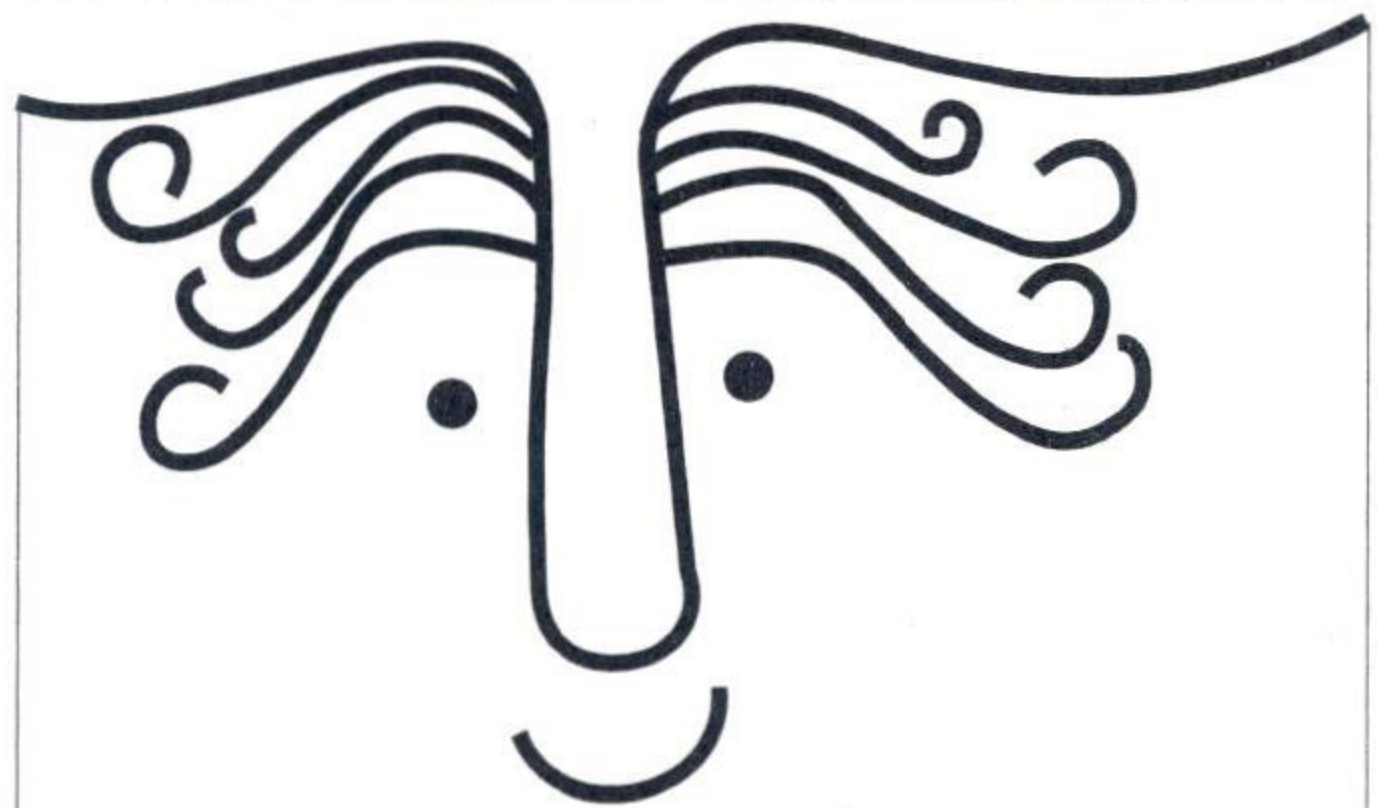
Inscenátoři stojí v případě takového textu před komplikovanou volbou: do jaké míry vyložit a zkonkrétnit situace, do jaké míry ponechat i scénickou interpretaci pro diváka stále ještě otevřenou.“

Ve stejném čísle časopisu SaD vyšla vedle textu hry a článku Davida Drozda ještě recenze Jana Kerbra *Pokusy o crimpovskou inscenaci*, která se zabývá představením Divadla M.U.T. (režie Ján Šimko) v pražské Akropoli.

Dramatik Martin Crimp navštívil Prahu na pozvání Národního divadla a British Council u příležitosti uvedení své hry *Venkov* v překladu Jitky Sloupové a režii Ivana Rajmonta v Divadle Kolovrat. Divadelní noviny z 23. prosince 2002 díky této příležitosti otiskly rozhovor Kristiny Žantovské s Martinem Crimpem (*Žantovská, K.: Kdybych věděl, jak psát hry, psal bych jich víc*, DN 22, s. 12).

Připravila **Pavlaína Morávková**

DRAMATURGICKÝ

POZORNÍK